

Kiss József
válogatott versei

Bővített változat
2014

TARTALOM

Simon Judit	
Az én imádságom	
Dózsa György	
Mese a nagy csizmáról és a kis cipőről	
Város végén	
Gedővár asszonya	
Két hajó	
Heine	
Mese	
A szirén	
Janó és Hanka	
Epilog	
Visszapillantás	
Ne úzzetek el...	
Páriák	
Alkony sugár	
Búcsú Sárikától	
Közös fejfa	
Beköszöntő	
Egy sír	
Az ár ellen	
Ó, mért oly későn...	
Madonna	
Tüzek	
Nagy fekete erdő...	
A Knyáz Potemkin	
Legendák a nagyapámról	
ÚTRAVALÓ	
ÉDESANYÁM IMÁDSÁGOSKÖNYVÉBŐL	
HONFOGLALÁS	
INTERMEZZO	
A LEVÉL	
TISZAPARTON	
A SIMPOSION	
RACHEL	
HALOTTSZÖKTETÉS	
UTOLSÓ ÉNEK	

Kiss József

1843-1921

Kiss Józsefet négy évtizeden át egyműves költőként ismertük meg. *A Knyáz Potemkin* című, az 1905-ös orosz forradalmat köszöntő verse elmaradhatatlan része volt a XX. századi magyar irodalom iskolai oktatásának, más műveiről azonban említés sem esett. Ezt megelőzően, a *keresztény kurzus* negyedszázada alatt viszont költőnk az iskolában még csak szóba sem kerülhetett, az akkori hivatalosság számára ő többrendbelileg is *persona non grata* volt. Ma már más a helyzet, mint szinte mindenben, ebben is gyökeres változást hozott a rendszerváltás. Az utóbbi másfél évtizedben liberalizálták a tantervet, így ma már (tisztelet az esetleges ritka kivételnek) általában a magyartanár teljesen személyes, független, szuverén döntése, hogy Kiss Józsefet nem tanítja. (Miért is tanítaná, ha ő sem tanulta?) Így esett, hogy a magyarság számos nemzedéke nőtt fel úgy, hogy nem tanulta meg az iskolában, honnan ered az önirónikus plebejus büszkeség szállóigéje:

Se don, se von, se pán, se sir – csak reb

Legendák a nagyapámról című, élte alkonyán írt főművét Kiss József 1911-ben adta ki először, de ezután még tovább dolgozott rajta, újabb részeket írt hozzá. Be így sem tudta fejezni, maradtak tervezett, de meg nem írt, illetve befejezetlen fejezetei. Egyetlen teljes kiadása 1926-ban, a költő fiainak magánkiadásában jelent meg, mindössze 500 példányban. Az 1911-es, még nem teljes kiadásból csak egyetlen könyvtári példányról, az egyetlen teljes, 1926-os kiadásból pedig két példányról tud a Magyar Országos Közös Katalógus, a MOKKA. Ezenkívül néhány példánya, persze, még rejtőzhet a nem MOKKA-tag könyvtárakban. Az itt olvasható szöveg az 1926-os kiadás 394. példányából származik.

Az ár ellen című verse a tiszaezlári vérvádra reagál.

2004. március 6.

Válas György

Simon Judit

Simon zsidóéknál minden esztendőbe'
Kis deszkakoporsót tesznek le a földbe,
Kis deszkakoporsó – alig-alig rőfnyi,
Szegény kicsi féreg, nem tudott megnőni!

Simon Judit haja kincs-arannyal ér fel,
Sírva simogatja mind a két kezével.
Ráfogja az ollót – jaj be nagy kár érte!
Nagy titokban úgy megy a szent pap elébe.

„Hét országra híres szép hajam lenyírtam,
Hét országra híres szépségem elsírtam,
Te szent pap, te szent pap! mondd meg azt az egyet:
– Hát én már gyermeket föl se nevelhessek?”

Fölpillant a szent pap a vén bibliából,
Összeroskad Judit egy nagy vád súlyától:
„Kellene most, kéne? Volt idő, nem kellett:
Legelső gyermeked Judit, hova tetted?”

Fehérebb a hónál Judit asszony képe,
Eltemeti képét rózsás tenyerébe,
Súgva ejti a szót, fuldokolva, törten:
„Gyilkos két kezemmel enmagam megöltem.
Apja, ki megejtett, cserbe hagyott rútul,
Szegény, gyöngye kislány – reszkettem a csúftúl...
Vajúdó lázas éj – jó volt temetkezni.
Jobb volna most nekem a föld alatt lenni!”

Forgatja a szent pap szent könyveit rendre,
Lássa, melyik milyen bűnhődést szab erre?
„Kelj fel Judit, kelj fel! Vesd le gyászruhádat,
A te nagy bűnödre mind kevés e bánat.
Más itt a megváltás – iszonyú az ára!
Van-e erőd, Judit egy nagy fogadásra?
Gyilkos a te ajkad, ha ártatlant csókol:
Eltiltalak téged az anyai csóktól!
Epedj el, sorvadj el, légy mondhatlan árva:
Gyermeked násznapján, akkor légy megváltva.”

Simon zsidóéknál fényes minden ablak,
Lagzinak beváló keresztelőt csapnak.
Simon zsidó rágyújt egy régi zsoltárra,
Könnyben úszik Judit halovány orcája,
Kicsike magzatját százszor ölbe kapja,
Eleped egy csókért s még sem csókolhatja.

Simon zsidóéknál jaj csöndesen vannak,
Sűrűn beaggatva valamennyi ablak.
Judit asszony kezét töri sírva-ríva:
„Jaj, ha ennek is még halál van megírva!”

„Tüzel a homlokom, lelkem anyám, úgy ég –
Ha te megcsókolnál, mindjárt meggyógyulnék!”

„Csitt, kicsikém, csitt! csitt! Húnyd be pici szemed
– Istenem, teremtőm! Ne hagyj el engemet!”

„Kipattogzott szácskám, édes anyám lelkem,
Ugy-e, ugy-e azért nem csókolsz te engem?”

Simon zsidó képe elfakul, elkékül:
„Gonosz vagy te Judit, májastul, veséstül.
Mondta már azt más is – egyebet is, mást is –
Oly igaz az egyik, mint igaz a másik:
Aki rossz anyának, rossz az feleségnek,
Gyermeke úgy éljen, mint elűzlek téged!” –

Múlik az esztendő, fogy is, meg megújul,
Simon zsidóéknál vígan vannak újból.
Udvaron menyegző, násznép násznép hátán,
Simon zsidó lányát elveszi a Náthán.
Szegény koldus asszony, távoli sarokba’,
Lökdösik hol balra, lökdösik hol jobbra,
Reménykedik, küzköd, átront a korláton:
„Azt a szép menyasszonyt jaj, hadd én is látom!”
Most hozzák... esküszik... a pap imádkoztat:
„Én édes véreim, még csak egy tapodtat!
Gyermeke! leányom!...” Odaborul rája,
Hűlő ajkát nyomja égő ajakára,
– Ez a Simon Judit szomorú nótája.

Az én imádságom

Mikor levette papi biborát
S minden hivalgó földi éket,
A főpap öltött tiszta lenruhát,
S a legbensőbb szentélybe lépett,
Meghozni az urnak áldozatát,
S feloldani büntől a népet:
Követve régi gyakorlatot,
Elsőbb magáért imádkozott.

S im én is, verve zöngé kobozone
Az áhitat húrjait lágyan,
Először magamért imádkozom
Mélázó csöndes imádságban,
A költészet magasztos templomom,
Más templomot keveset jártam:
Az ihlet perce a szentélyem,
Hol bűnbocsánat nyílik nékem.

Nem zárt falak mögött kerestelek
Isten atyám! ki szerte lakol
A mindenségben, hol naprendszer
Örök sürgése zúg-zakatol;
Ó, de ki mégis mindenekfelett
Művész lelkében nyilatkozol,
Erőd egy részét adván neki,
Versengve véled teremteni!

Megettem, uram, kenyerem javát,
S rögzös pályán izzadtam, fáztam;
Izleltem az ifjúság mámorát
S mind ami szép e bohó lázban;
Lelkem nagy eszmék lángja járta át,
S Don-Quichoteként értük csatáztam:
Jó volt, szép volt: vele beérem,
S ifjúságom vissza nem kérem.

Mit kérjek hát? Hatalmat? hírnevet?
Fürödni napjuk sugarába?
Vagy gazdagságot, tenger kincseket,
Min lelkét veszti annyi kába?
A boldogsághoz melyik út vezet?
Töprekedem, de mindhiába!
Fantóm ez is, perc ellegyinti,
S szemtől szembe nem látta – senki!

Egyszer egy király bölcsességet kért,
Hogy beláthasson mult s jövőbe,
S mikor pályája delelőre ért,
Rámondta ah, hogy minden dőre!
Rajongtam volna ifjan tán ezért,
De most nem kérek már belőle:
Félnék, hogy én is akként járok,
Mint ős időn fölkent királyod!

Nincs nagyravágyás bennem, ó uram!
Hogy tündököljem magas polcon,
Könnyű kedéllyel, játszi gondtalan
Viselem én koldus-darócom:
Madárként, melynek két hazája van,
Álom s való közt himbálódzom –
Agyagot gyúrni mesterségem:
A többihez mi közöm nékem?

Te tudod, mikor adj esőt, harmatot
S mozdítsa szél a poshadt léget,
S a szív redői közt te olvasod
A vergődést és a kétséget,
Te adsz örömet, te adsz bánatot,
S eloszlatod a sötétséget:
Minek kérni, Uram! tetőled,
Hisz vágyaink is tőled jőnek?

Ó vágyat adj, hatalmas szenvedélyt!
Mely tespedés-haláltól óvjon,
Ki lángolt, tévedt, vivódott – az élt,
Bár álerény rá gáncsot szórjon.
Ne vesztegeljek lomha tűzokként,
Ó de repüljek mint a sólyom!
S haragod hangját kölcsönözd nekem,
Hogy dalom, ha kell, menydörgés legyen.

Dózsa György

Temesvári szabad határon
Jegenye áll egy sorba' három,
Tollaszkodni varju megszállja,
Ősidőktől varjak tanyája.

Állnak sötét századok óta,
Nem áldás – az iszonyat óvta;
Vész kimélte, ember kerülte,
S nem akadt fejsze, hogy ledűtse.

Állnak zordon, meredve égnek,
Mintha ujjal fenyegetnének,
Lombjuk közt sír, ha lombjuk rezzen,
Egy bolygó lélek, temetetlen,

Ki koporsót és sírt nem látott...
Itt Dózsa Györgynek trónja állott
Sistergő, izzó, gyilkos fénybe'...
Itt nyomtak koronát fejébe.

A trón helyén engesztelésül
Idővel itt kápolna épült,
Szerény kis fülke – minden éke
A szelíd szűz Mária képe.

S akiket üldöz titkos bánat,
Imádkozni ide kijárnak.
Pórnő mellett térdelni láttam
Úri asszonyt selyem ruhában.

És minden istenáldott este
Mécsek gyúlnak – pirosra festve
A színehagyott, halvány képet,
Oltárt, fülkét, egész környéket.

Túlhan az országút szegélyén,
A nyesett akácfasor végén,
Ott szoktam korhadts kis fapadon
Elmerengni nyári alkonyon;

Nézni, amint a villó pára
Szakadozott fehér foszlánya
Lingve-lengve, kísértő rajba'
Ráfekszik a mocsártalajra,

S hallgatódzni... ki a mély csendbe...
– A kápolnával éppen szembe' –
Gondolatok hálóját fonva,
Multon, jövőn el-elborongva.

Mint sebes ölyű jött az éjjel,
Szárnyát hirtelen bontva széjjel:
Se láng, se csillag, se szövétnek,
Csak a fülke mécsei égtek

Vöröses izzó lánggomolyba',
Mikéntha parázs láva folyna,
És a káprázat közepében
Ott ül Dózsa királyi széken!

Parázsból, gúnyból koronája
Kivillan a nagy éjszakába,
Hogy belepirul még az ég is,
Mely látta, nézte, tűrte mégis!

– Te kárhozott, gyűlölt árnyalak!
Se hős – se mártír – se áldozat:
Rém csupán, kit mindenki retteg –
Hányszor jelentél itt nekem meg!

Arcodon dölyf – szemedben átok:
„Rút ráfogás a koronátok!
Emberjogért keltem én harcra,
Küzdelmem egy nagy eszme harca!

De jönnek-múlnak évszázadok,
És – reszkessetek – feltámadok!
Szellemem a földet bejárja,
S rám ismertek: – ez Dózsa árnya!” – –

Mig emberjog tiporva senyved
S *hazugság* marad a legszentebb,
Mig könny és vér patakba folynak,
És átká lesz csak a nyomornak;

Mig egy szív lesz, amely fellázad,
Hogy a *születés* megalázhat,
Megalázhat, poklokra vethet:
Dózsa lelke meg nem pihenhet.

Mese a nagy csizmáról és a kis cipőről

Egyszer volt, hol nem volt, a szakálla kender
Volt egy ügyefogyott szegény pity-poty ember,
Afféle „tedd-ide tedd oda” szegénye,
Mostoha a sorsa, szegény szerencséje.

Hát egyszer egy este, mikor ázva, fázva,
Erdei napszámról holtra elcsigázva,
Üres tarisznyával haza somfordálna,
Hallja, hogy beütött a szerencse nála.
Rég lesi. Nagy sor az! Léptit szaporázza,
És beront ajtóstul a kicsike házba,
Letenné a baltát, állítva sarokba,
Úgy ahogy száz éve mindennap megszokta,
S rárivall a bába: „Van jó dolga kendnek?
Nem látja a kaskát? Nem látja, hogy gyermek?”

Tenné az asztalra s újra reá mordúl
„Gyerek van ott, látja!” – a vén asszony zordúl.
Gyerek itt, gyerek ott, gyerek minden zúgba’,
Gyerek fenn a polcon, gyerek lenn a sutba’,
Annyi mint a lencse, egy egész petrence,
Roskadoz alattuk a búbos kemence.

S a szegény embernek ez áldás láttára
Az inába szállott minden bátorsága.
„Hol veszek én annyi szalonnát, kenyeret,
Hogy felnevelhessem ezt a raj gyereket?”
Csavarintja fejét, mint szélben a nádszál:
„No te uram isten! be kifiguráztál!”
Kapta magát menten, a baltáját fogta,
S indult mindörökre vissza a vadonba. –

Mikor a gyerekek megemberesedtek,
Az édesanyjához így szólt a legkisebb:
„Süss hamupogácsát... add a tarisznyámat...
Megyek, hazahozom az édesapámat.”
A csiszlíkkal pedig, ki szomszédban lakott,
Az útra egy öblös fél csizmát varratott
Jó bagariából, nem fösvényül szabva,
Három cigánylegény elfért volna abba’,
Három cigánylegény, meg egy öreg dádé...
Igy indult a fiú az édesapjáié’.

Hét évig fel-alá a nyomát kergette,
Míg végre ráakadt egy nagy rengetegbe’.
A hamupogácsát tarisznyástul szépen
Lerakta egy mohos nagy tölgyfa tövében,
Mellé a nagy csizmát... és azután leste,
Az elvadult ember mikor tér meg este.

Mikor az utolsó madárfüttty elhangzott,
És a vadon nem ad többé semmi hangot,
Cammogva az öreg jött, letelepedett,
És a pogácsából jóízűet evett.

S amikor kiürült az egész tarisznya,
Álmélkodva nézi: „Nini, e meg csizma!”
Debreceni vásár sok elmúlt azóta,
Hogy ő a lábára csizmát húzott vóna.
Megkivánta szörnyen... alig bírt magával,
S belemászott mindjárt mind a két lábával.
Ekkor elérontott a fia a lesből,
És vállára kapta nyomba' mindenestül,
Akár csak a molnár a teli zsák lisztet:
„Megfogtalak, apám, és most hazaviszlek!”

*

Ülök magamban tépelődve,
A gondok szövőszékén szőve,
A csüggedésnek keselyszárnya
Suhog fölöttem... s vájja, vájja,
Szivembe vájja karmait.
Gyermekzsivaj tör bé szobámba,
És fényét átküldi a lámpa
A félig nyitott ajtón által
Egy széles világító sávval.
Amott a sáv ragyogó végén
Ott vetkeződnek kis cselédim,
Zsibongva, zajgva, hárman-négyen
(Nagy itt az áldás e környéken!)
S melyre a lámpa lángja süt le:
Az ágy... a vánkos fehér csücske
Ide szolgál s míg nézem, látom,
Egy könny terem a szempillámon.
– Aludjatok! A ma tiétek,
Tinéktek enyhe még a fészek.
Bolygatlan fészken gyermekálom –
Egyetlen édes e világon!
Ki tudja, mit hoz majd a holnap?
Sejtelmeim viharról szólnak,
Sötét madárról, amely koppan
És pusztit nyájas otthonomban.
Mihaszna küzdtem annyi évig,
Hogy most a holnap gondja rémít?
Ó, átok rád, dicsőség szomja,
Mely lelkemet hínárba fonta,
Hogy piros vérem hullásának
Jutalma legyen késő bánat!
Ó, gúny! hogy mind a hevülések
Elpárologtak, elenyésztek,

S a világ-átölelő lángok
Utolsó üszke is elmállott;
Hogy a magas szimfóniából,
Melyet lelkem magában ápolt
Nyomor között is, szennybe', sárba',
Agyonkövezve, megalázva,
Egyéb se tudott megmaradni.
Egy hang csupán, rekedt, alanti,
Mely égbe nem tör, eget se kér,
Egy hang, egy vágy: kenyér, kenyér!

Im hanyatlóra áll már napom,
Sötéten száll le alkonyatom,
Az életalkony – még csak semmi,
De emberek közt járni-kelni
S érezni, hogy szivünkbe benn
Minden kiholt és idegen,
Merő üszög és pusztas rom –
Ah, kínos, gyötrelmes nagyon!
S kidobni lassan, sorra, rendre
A felkorbácsolt elemekbe
A saját házi isteninket,
Kik óvtak, oltalmaztak minket,
Míg jött a balsors fordulója...
Majd befogadni a hajónkba,
Mikor bordája ropog-recseg,
Hogy a viharban segítsenek,
Barbár idegen isteneket,
Kiket mi soha meg nem értünk,
És nyelvükön sosem beszélünk,
S kezd minden érthetetlen lenni:
Az már a ,Nihil', az a Semmi!...

*

„Add lábacsikád!...” csendül egyszerre
Egy édes hang a közelemben,
Kis fitos orru lánykám szava,
Oly lány, akár a lány muzsika;
Csak térdig ér az inge éppen,
És kis cipőt tart a kezében,
Nem nagyobb – föllenteni vétek! –,
Mint egy pici kolibri-fészék,
És addig mesterkedik véle,
Míg ráhúzza lábam hegyére.

„Megfogtál, drágám!” rebegem,
És össze-vissza ölelem,
„A kis cipő haza hozott,
És most ismét itthon vagyok!”

Város végén

Cigánysornak híjják falun,
Hol most télen-nyáron lakom,
Az utolsó házakat;
Ahol redves hegedűmet
Próbálgatom, sanyargatom:
Vaj' bebizonyul-e hűnek
Vagy álnokul cserbehagy?

Rengeteg nagy ez a város,
Cigányokban nem hiányos,
Ó de nincs cigánysora!
Hej, keserű gúny van ebben,
Hogy ahol most szivárványos
Dalaimmal tanyát vertem:
Ez a ház is – palota.

Ember ember hátán lakja,
Ahogy sorsuk összezsápt,
Kapzsi, éhes emberek:
Ki kenyérre – ki szép szóra,
Ki hírnévre – ki aranyra –
Isten a megmondhatója,
Melyik a legéhesebb!

Egymás elől ki-kitérnek,
Óvatosak, mint a vétek,
Mitől félnek? – Nem tudom.
Szomszéd keze jó hiszemmel
Kilincsedre ritkán téved,
De a kandiság félszemmel
Besandít a kulcslyukon.

Micsoda szél hajtott ide,
Népes vadon közepibe,
Jó poéta, tégedet?
Hiszen a legzordonabb, vad,
Elátkozott rengetegbe'
Nem lehetnél elhagyottabb,
Mint e népboly közepett!...

S hangja is van e vadonnak,
Jobbra, balra robotolnak
Két vagy három zongorán –
Fenyveseknek vad zugását,
Felkorbácsolt Balatonnak
Dörgő-búgó csapkodását
Örömeiből hallanám!...

Rovogatom szélről szélre
Ezt a várost annyi éve,
Váltogatom a tanyát:
Hol elűztek, hol megszöktem,
De állandó nyugodt révre,
Melyről álmaimat szőttem,
Szegény fejem nem talált.

Meddig maradhatok itten?
Nem ringatom édes hitben,
Nem áltatom magamat.
Ah, a házbér olyan drága!
És az ember olcsó szörnyen!
Hogyha el nem úz a skála,
Majd nyomósb ok is akad.

Pedig kínos lenne válnom,
Megszoktam már új tanyámon,
Ah, és egyért kedvelem:
Nyílt messzeség mosolyog rám,
Kék hegyek a láthatáron,
És a felhőt vándorútján
Messzebb elkísérhetem!

Gedővár asszonya

A füleki várba' vad tivornya járja,
Nappal éjszakáznak, éjjel tivornyáznak,
Éjfélkor, éjfélkor csalfa kockát ráznak.

„Ménem a ménédért, falkám falkád ellen!”
Gedő Simon: „Tartom!” – Kacag a gróf: „Nyertem!”
Aki búsul, bűját borral öblögesse:
„Igyál Simon! Még ma többet is vesztesz te:”

„Jobbágyat jobbágyért! Váram várad ellen!”
Gedő Simon: „Tartom!” – Kacag a gróf: „Nyertem!”
Aki búsul, bűját borral öblögesse:
„Igyál Simon! Még ma többet is vesztesz te!”

„Még többet is?... Hazudsz! – koldussá tevétek!”
És közbe vág a gróf: „Hát a feleséged?...
Fölteszem a váram, ha nődet fölteszed!...”
Gedő Simon tette és az is – elveszett.
Megy a kengyelfutó, ahogy bírja lába,
Gedő Simonnéhoz a gedői várba:
„Szépséges szép asszony! Sziklán termett rózsza!
Elnyert az uradtól füleki vár grófja...”

Gedővár asszonya nem hisz a fülének:
„Paripa vagyok én, mit csak úgy cserélnek!?”

„...Azt üzeni néked édes gerjelemben:
Én menjek-e érted? Te jössz-e ölembe?
Aranyos hajaddal befontál már régen,
És most urad vagyok s te a feleségem!
Parancsolod: éjjel, fekete felhőbe'
Úgy szállok le hozzád a sziklatetőre;
Parancsolod: nappal, delelő sugárba',
Úgy vizlek el téged egy világ láttára!...”

Gedővár asszonya komoran, kevélyen:
„Asszonyt *lopni*: járja; asszonyt *nyerni*: szégyen.
Mondd meg az uradnak: meghaltunk mi ketten
Ma és mindörökre... Hej, pedig szerettem
Kínos szerelemmel, kötés ellen, titkon;
Akarom... tudja meg...: már tudhatja titkom,
Úgy rémlik előttem, mint egy szörnyű álom,
Hogy most gyűlölöm kell!... Megvetem! Utálom!”

Füleki gróf tréfás jó kedvében hallja:
„Nosza fiúk rajta!... Im maga bevallja.
Ki lesz a vőfélyem? Ki lesz a násznagyom?
Gedő Simon hol vagy? Elázott, de nagyon!
Nyergelni szaporán!... édes csókra vágyom.
Nincs is több oly asszony széles e világon!” –

Magas Gedővárban a cselédség sűg-bűg,
Este van... réme van... zűg a szél... csak zűg, zűg.

„Jó estét! jó estét! mátkapárom, néked!”
– „Jöttél, ugy-e, Fűlek! a nyeremény végett?”
„Érted, csupán érted!” – „Lovag, te csalódol,
Arra későn jöttél, vagy nagyon is jókor.
Amikor megnyertél, elvesztettél engem:
Nyerj meg újra!... Próbáld!... Főnn a várteremben...
Kockánk a kard éle... életre, halálra...
Lesz ki értem megví lovag, bizonyára.”

Lovagok ámulnak... cseléd, csatlós sűg-bűg,
Este van... réme van... zűg a szél... csak zűg, zűg.

Vörös fáklyafénynél fekete lovagok
Lomha árnya nyirkos falakon kavarog.
Visszhangos folyosón kopognak, kocognak,
Oszlopos csarnokban némán sorakoznak.

„Dömöcki a szablyám, vert acél a vértem!
Megmártom szablyámat még ma piros vérben.
Édesebb lesz csókja – szívem megrablója! –
Oly bizonyos, mintha már ajkamon volna!
Hol késik asszonyunk? Lászon víni engem!”...
S a vasálcás lovag állván vele szemben,
Suhintja a kardot... Ne kérkedjél, ha vágj!...”
„Ó jaj!... végem... talált, most másodszor talált!”...

Halottnak hallgatás!... Lovag, csatlós sűg-bűg,
Este van... réme van... zűg a szél... csak zűg, zűg.

„Elé azt a fáklyát! szaporán, hé! lássuk!
Másodszor? – Nem tudnám, hol láttalak másutt?”
Megoldja sisakját s felordít találva:
Sisak alól bomlik arany karikába’
Drága arany hajzat – s rámered kísértve
Gedő Simonnének babonás szépsége!

Kialudt a fáklya... a cselédség sűg-bűg,
Este van... réme van... zűg a szél... csak zűg, zűg.

Két hajó

Felhőtlen, nyájas, tiszta délután
Végighajóztam a pesti Dunán.
Cirkálni kedves, hogyha céltalan,
S a fáradt embert vonzza a folyam.
Átlátszó, tiszta, enyhe volt a lég,
Ütemre csattant a hajókerék,
Magasra szállt a gyárkémények füstje,
És csillant-villant a Duna ezüstje.
Hajófüdélen nyomtalan a lábnyom –
Ki magányt keres, az hajóra szálljon.

A végső megállón, Újpest alatt,
Leadtuk rendre az utasokat,
Helyükbe jöttek, begurulva mások,
A föld göröngye: parasztok, munkások,
Kofa és fűszeres, mesterlegény,
Cselédlány, babos kendővel fején,
Kocogva rótták végig a hidat,
Egyik se nézte nagyon a másikat. –

Fenn a kormányon mozdulatlan álltam.
Az őszi fény körülengett lágyan,
Friss szellő lendült, a Dunát borzolta,
A távol hangot mind közelebb hozta.

Előre görbedt darúk árnyékában
Ácsok ácsoltak lenn a hajógyárban,
Fúrva, faragva, pánntal, ami kösse:
Új hajó vázát rovogatták össze,
S a nyüzsgő képen végig-végig szállván,
Megakadt szemem egy rozoga bárkán,
Otromba, ócska, elzüllött, fakó,
Kiszolgált s vízre többé nem való.
Teste csupa seb, bordája csupa lék,
Gépe nem lüktet, de nincs is benne gép,
Kormányára letört, kereke elnyűttek,
Bizony ennek is már elhegedültek!
S amint még jobban szemügyre veszem,
És farán az írást összegezem,
Megbotlok egy névben, megsiklok egy szón:
– Ti égi szentek! Hisz ez az én hajóm!

*

A sárga vizek melankoliája
Borong terajta, lápos Tisza tája,
Ott nő a sulyom, terem a kökény,
A Tisza partján ott születtem én.

Csegei révnek szálas jegenyéi,
Csak ti tudnátok még arról regélni,
Mikor egy ingben, mezítláb futkostam,
És tojást szedtem zúgó nádasodban.
Mikor egy éles víjjogó füttyszóra
Mind fölrebbent a nádasok lakója,
És parthosszant vonalba gyűlt a nép,
Hogy szemtől-szembe lássa a mesét,
A hajót, mely tüzet, füstöt okádik,
S magától jár, mit nem láttak odáig:
Az első gőzöst a Tisza vizén.

Napestig ültem a part peremén
És lestem, vártam jöttét a csodának;
Légyottra hőbbben asszonyt még nem vártak,
Mint gyermekszívem várta a szirént.
Idegen népek jöttek a hajóval,
Intettek kézzel, kendő-lobogóval,
És zakatolt odább, a habot szelve,
Míg a távolság végképp el nem nyelte.
– Honnan jó a hajó és hova megy?
És honnan és hova az emberek?

*

...Lomtárba jutottál, mint annyi más:
Öreg hajó! Ez a végállomás!
Ketten indultunk, te értél elébb be,
Ki vetne ügyet ilyen semmiségre?
Idő, távolság, tér, egymásután,
Úgy lehet, számítás-hiba csupán,
Mi előttünk leng, az nem örök távol,
És minden határ elolvad magától,
De vissza-vissza, hova út nem szállít,
A Dunától vissza a Tiszáig,
Mentén elsülyedt boldog szigeteknek,
Hol ifjúságom álmi elsülyedtek,
Hol hitet, reményt, mindent elvesztettem:
Az a távolság, az a messzeség,
Az a mindörökre utólérhetetlen!...

Heine

Halála évfordulóján

Engedd, ó mester, hogy e síri márvány
Tövéen leadjam nálad vizitkártyám.

Montmartre tetőin, hol üdébb a gyepek,
Ezt így kívánja rend és etikett.

Hogy soha árván ne maradjon sírja
Harrynak, ki a Két gránátost írta.

Adó ez néked, poéta-adó,
Te kétszer hontalan, száműzött zsidó.

Tömjénfüst, mely csak isteneket illet,
Mely száll, kering, míg dalaid keringnek. –

Eljár sírodhoz svéd és angol és dán,
Ha végigcsetlik szárazföldi útján.

S olykor németnek is megbotlik lába,
A Szajna partján síroznak halmába.

Ha német volnék, nem merném megtenni,
Nem mernék én a sírodhoz elmenni.

Félnék, bosszúdban nem ismerve gátat,
Menten fejemhez vágod a fejfádat.

Tudom, ó mester, ezt is, mely reád vall:
Tennéd bűbájos édes gráciával.

Póz, pátosz nélkül, úgy, mint tetted hajdan,
Ha ingereltek, vagy ha voltál bajban.

És bajaid még ma sem értek véget,
Még mindig tengersok az ellenséged.

Síri nyugalmad megbontja egy átok,
Az a magányos könny egyre szivárogoz.

A régi sebek nyílnak, megújulnak,
Vandál kezek hűlt poraidhoz nyílnak.

Meg-megpiszkálnak, szennyesedet mossák,
A régi bűnöd újra rád olvassák.

És lángnál, hőnél a fagy még erősebb –
S akik gyűlölnek, azok az erősek...

Mese

Volt, hol nem volt – volt egyszer egy lovag,
Gyalog járt, mert nem kaphatott lovat,

Pedig ő lóra, nyeregbe született,
S gyalog bandukolta át az életet.

Két balkézzel az ember mit csinál?
Nem lehet avval csak koldus vagy király.

S a jó lovagnak két balkeze volt,
És mindegyikről egy sor rege szólt.

Állt egy csodavár felhők magasán,
Hová a villám is lovon járt talán.

S makacsul a lovag gondolt nagyot,
Hogy elmegy ő oda is, elmegy gyalog.

Zsebe üres volt, cókmókja semmi –
Hogy fog ez a lovag oly messzire elmenni?

És ment: vadon éj, magas ég a sátra –
Egy lépést előre és kettőt hátra.

Boronaszegeken, borotva-élen –
Mezítláb nyáron, bocskorba télen –

Gurult mint a gnóm, kúszott mint az inda,
Éren át, lápon, amely csalafinta.

S rongyosan, ócskán a lovatlan lovag
Megtette mégis a kegyetlen utat.

És mire térdig elkopott a lába,
Följutott végre a fenséges várba. –

De szóltak az urak: „Eb ura fakó!
Ez a lovag nem közibénk való.

Ez a lovag rozsdás!” Nagy, öreg hiba,
S támadt a dologból szörnyű galiba.

Rozsda mindenén fog – a rozsdán semmi,
Ha mondják: rozsda – rozsdának kell lenni.

Próbált mosakodni, mosott szerecsent,
A rozsda ott maradt, s többé ki se ment.

Lúgozták, nyúzták, súrolták szegényt,
És mártogatták, mint borba a lepényt,

Hiába minden, megmaradt a folt,
És látni nyomban, hogy az rozsda volt.

És káromkodott a lovag nagyot.
„Kiheverem, hisz fiatal vagyok.”

De hogy véletlen a tükörbe nézett:
Ime megszállta a fehér ígézet.
Deres volt a feje, hó a szakálla,
S őszi avarban botorkált a lába.
Fölszisszent a lovag: „Csalás! csalás!
Még szüret se volt, nem volt aratás.
Még rózsza se nyílt, pacsirta se szóla –
És mindeneknek már vége is volna?...”
Felült a lovag a kemence-padkára,
És ríni kezdett istenigazába.
Ekkor eljöttek a csitri leányok,
Süldő menyecskék, édes tündérálmok,
És békítették mézes-mázos szóval,
És jól tartották minden földi jóval.
S megállt előtte egy rózsás babona,
Csintalan, édes, a tavasz mosolya.
Barackot nyomott a feje búbjára,
S menten a lovag felocsudott rája:
„Ismerlek téged óperencián túl
Édes nagymamád fiatal korából.
Te ő vagy, ne tagadd – szakasztott mása,
Nem is foghatnálak senkire másra.
Mert sose láttam hozzá foghatót –
– Ó, bezzeg akkor drága volt a csók!
Aki epedt, azt hagyták csak epedni –
– Ó, nem oly könnyű volt akkor szeretni!
Minden kis kegynek felszökött az ára,
Nem pocskolták álmok lovagjára.
Ki merész nem volt, az hoppon maradt,
A szerencse előle elszaladt...
– Ó, szomjúságok bűbajos kora,
Te nekem vissza nem térsz már soha!”

A szirén

Túl nádon, éren, a nagy vizen túl
Áll a szirén és integet:
Ti földtelenek, jöjjetek!

Palástja bíbor és diadémje
Hajnalcsillagnál fényesebb –
S csalogat, hív: Siessetek!

Enyém a föld áldott kövérje,
A feltöretlen ős-ugar:
Törjétek – nem leszek fukar.

Enyém a pást, a prérík világa,
Hol senki nyája száz legel –
S a pányvát csak kivetni kell.

A föld gyomrában csillog az arany,
A kobalt-érc, az antimon:
Egy csákányért nektek adom.

Kavicsom gyémánt; van sóm, kenyerem,
Búzám, borom, s a gyermekem
Én mind egyformán szeretem.

Mostoha nincsen, se kitagadott,
Rabszolga nincsen, csak szabad –
Egy ég, egy lobogó alatt.

Tutajon, szálfán, szárnyas naszádon,
Ki ahogy tud, hát jöjjetek:
Ünneplőt vált a rengeteg! –

...S mennek halálba, örvénybe, lázba,
Sok százezer, vakon, bután –
Kapu zárul nyomuk után.

A bánya robban, a mocsár gyilkol,
Kerékbe tör a gyári gép –
Száz élet csak egy buborék!

Mennek halálba, örvénybe, lázba...
A szirén egyre csak dalol,
S mindig meghallják valahol.

Szerencse, hogy vaspánttal engem
Sziklához köt kor, gyöngeség,
S rontás ellen rontása véd.

Különben mennék, mint a többi,
Törtetve, vakon és bután
Az édes, csalfa hang után...

Janó és Hanka

I.

Verébfiókák nőnek mindenütt,
S van gondja rájuk a jó Istenkének.
Az Isten napja mindenhova süt,
S egyformán kikel szerelem és ének.
Janó, Hankáról szól e történet,
A tótságról, hol zabkenyéren élnek,
De omlósabb a krumpli, a fenyő zöldebb,
S a gerlicék is szaporábban költnek.

Mint egy vadrózsatón két szál virág,
Úgy nőtt fel együtt a két bogárka.
Honnan csöppentek, arról számot nem ad
A kis tót falu rongyos krónikája.
A nagyja elszéledt, e kettő maradt,
S valahogy számukra kenyérke is termett;
Tíz év, tizenöt – az idő szalad,
És ím egyszercsak felcseperedtek.

A lány, az titok – ámde tudatik,
Hogy Janónak kétes származása,
Legalább inog, miként a ladik.
Mondják, zabiként pottyant a világba.
Zabigyereknek szánta a természet,
Ő maga fel sem vette az egészet,
Gondolta így is, úgy is egyre megyen,
Fő, hogy a bendő mindig tömve legyen.

Összebújtak egyszer vecsernye tájba,
Mikor a harangláb végsőt kongatott.
(Micsoda ördög bújhatott a lányba,
Hogy pillanatig meg nem nyughatott!)
Vigyázz, Janó! amit neked mondok,
Menjünk innen, ne legyünk bolondok,
A véreink szanaszerte járnak,
Menjünk neki mi is a világnak.

Arra Délnek épül most egy város,
Mi építjük, jó bocskoros népek,
Ott az utca mindenfelé páros,
S szél, vihar ellen jó falakkal védett.
Márvány ott a kunyhó, földje is márvány,
Híre nagy Sárosban, Trencsénben és Árván,
Magyarnak a tót építi a házat,
Nem egyet-kettőt, hanem mindjárt százat.

Munka fiatalnak is akad bőven,
 Röptjük a téglát a magasba fel.
 Gyarapodunk kincsben, pénzben, erőben.
 És minden téglát új dalt énekel.
 Alló, Janó! Ne késsünk sokáig,
 A remény is olyan: lassan megpállik,
 S nem marad belőle, nem – egyéb semmi,
 A reményt is úgy kell melegiben enni.

Búcsu nélkül mentek, nem is volt kitől,
 Útravalót nekik senki sem adott,
 De a köszöntnek, ki méléz egyedül,
 Janó köszönt, emelve kalapot.
 És Hanka, mint dukál, keresztet vetett,
 Jámbor volt, hívő mind a két gyerek,
 Tizenöt egyik, tizenhat a másik,
 S viselték a faj közös arcvonásit.

Mert törvény, szent és sohasem csaló:
 Mint két tojás, úgy hasonlít egymáshoz
 Két tót gyerek, egy faluból való:
 Különbséget itt senki sem hámoz.
 Egymásba fogódzva mendegéltek, mentek,
 Elmaradt a falu, emberek, szentek,
 Az otthon, mely nem volt nekik mostoha,
 Úgy mentek, hogy vissza nem térnek soha.

Ragyogott a nap tavaszi pompában,
 Virított a mező, csupa kankalin!
 Mentek fürgén és mentek elszántan,
 Köröskörül csupa fény, illat és szín.
 Az út mentén egyszer, amint kocognak,
 Kápolnát érnek, hol vobiscumoznak,
 Vedlett öreg pap, ministráns legények
 Árva halinába keshedtek szegények.

Az ájtatos hívek (nem sokan vannak)
 Nagy zsíros kalapot forgatnak kézben,
 Örülnek a nehéz fokhagymaszagnak
 És imát mormolnak az ének hegyében.
 S mikor a pap az Urat felmutatja,
 Letérdel sebtén apraja és nagyja,
 Izmos Janó karján egyet ránt a Hanka:
 „Térdelj már” sugja „ne légy olyan bamba”.

Majd áldás után (emberséget tudnak)
 Pap elé járulnak s csókolnak kezét.
 „Most férj vagyunk s feleség magunknak
 És új pályára új csillag vezet”.
 Ki az együgyü lelkeket vizsgálja,
 Isten az áment ráadja és állja,
 Rózsafelhővel őket betakarta,
 Hisz Ő maga is éppen így akarta.

II.

Nászdalt zengett nekik fenn a magasban
A levegőég dalos pacsirtája.
Úgy szólt, mikéntha rengeteg csók csattan,
S párja a párját hívogatja, várja.
Réten, legelőn felcsillan a harmat,
Párás a hegyoldal, erdő hívogat
Kar szorongva helyet ad a karnak,
Szabad-e? Nem-e? – Itt minden szabad.

Mentek, mendegéltek... olykor úgy rémlett,
Már túl is járnak az óperencián,
Csak mentek, mentek, mendegéltek,
Talán, ki tudja, a szerencse nyomán.
Céltalan útban nagy öröm fakad,
Minek futni, ha zápor nem szakad?
Búvót ad erdő, almot a vadon –
Ó, szép párosával ilyen szabadon.

Hát egyszer mit látnak? Jézus szerelme!
Valami csillan a távol ködén,
Nem volna Hanka, ha rá nem ismerne,
A Duna! – ujjongja – ráismerek én.
Ez meg a város, amit keresünk,
Amely majd szállást és hálást ad nekünk,
És kenyeret bőven: itt nem koplalunk,
És szebb és nagyobb, mint a mi falunk.

Azután jönnek tüszővel derékon
(Olyikon varrottas zeke is akad)
Nagy csontos legények (ritka a vékony),
A városépítő, derék jó hadak.
Mit hoztál, Hanka? – Üres a marka!
Fürgén, vidáman perdül a sarka.
Füllentett, mert a keble teltebben dagad:
Hozott valamit a szive alatt.

Ott egy kis tótocska mozgolódik,
És ad sűrűn életjelt magáról,
Hogy él és van és ebben nem tódít,
S eljön a nap vagy éj, amikor beszámol,
Amikor bölgve majd egyszer bekukkan
E világba, mely várja nyugodtan,
Amikor Hanka egy egész napra
A téglát, a munkát abbahagyja.

Az árbocok nyirkos fenekében
Ott mindjárt meghitt fészket is raktak,
Szőnyeg nélkül is egy kis Éden,
Bár hijával minden bútorzatnak.

Mit ér a bútor? a szőnyeg mit ér?
Annak, ki rajta álmatlan henyél.
Se Janó se Hanka észre nem vette,
Hogy hiányosan vannak berendezve.

Hiányosan! Ó égi hatalom!
Hány van, akinek nincs védő fedele
És fejealja egy kis rongyhalom,
Avval születik és meg is hal vele.
Hány van, akinek sorsa mostoha,
A szerencse rá nem kacsintott soha,
Hány, aki csak arra született,
Hogy immel-ámmal morzsolja le az életet!

S eljött a nagy nap és dárídót csaptak
Az épülő ház s állványok tövében,
Elveték gondját téglának, habarcsnak,
S felpántlikázták a kis Janót szépen.
Janó, az apa, berúgott, mint dukál,
Árkádiában ez így szokás ma már,
Ki keresztelőn józan mer maradni,
Azt stante pede agyon kéne csapni.

És kótyagos fejfel másnap reggel,
Amint Janó fel a magasba száll,
Lába alatt a deszka megbillen,
És sorsa meg is pecsételve már.
Lepedőben, mint fű ha lekaszálván,
Úgy vitték el – s özvegyen utána
Lépdegélt sírdogálva Hanka.
Ki tehet róla? Isten úgy akarta.

És fogta síró porontyát szegény
És visszaindult messze falujába.
A gond szúrós tövise fején
S karjai közt a kis apátlan árva.
Lába a siker mezőket taposta,
És zápor könnye hamvas arcát mosta,
Siratja, ki édes társa volt neki,
Folyton őt látja, folyton temeti.

Szállnak fölötte vándormadarak,
Károgva, vijjogva, ki hogyan tanult,
Nem törődik azokkal Hanka sokat,
A lelke mélységes gyászba borult.
Cudar cserjék viganóját tépik,
Bánata felsír a felleget égig,
Úgy érzi, nincsen boldogtalanabb,
Nincs elhagyottabb senki az ég alatt.

Tápláléka bogyo és sóska-lapu,
És mit a vadon kegye osztogat,
Négy-öt házacska egy egész falu,
És egymástól az is nagymessze akad.
De a kis poronty dúskál a jóban,
Hanka említi ki nem fogyóban
Ontják az áldást, arra való,
Hanka koplalhat, de nem koplal Janó.

És hetednapra, síkon, hegyen, erdőn
Elérte az ő szegény faluját,
A köszönt ott állt a régi lejtőn,
S hallgatott egy távol síró furulyát.
Én nem tudom, a furulyák miért sírnak?
Talán nagy, súlyos bánatra gyógyírnak.
Hanka egy könnyet facsart ki szemén,
Talán a viszontlátás csendes örömén.

S beteljesedett ím a törvény újra.
És újra itt volt a zabigyerek,
Se nem örömré, se nem búrá,
De mert falu nélküle nem lehet.
Láttam pendelbe s láttam künn a fronton,
Ne féltsétek, ne féltsétek, ha mondom!
Rá akár esküt tenni is merek,
Sohse pusztul el a zabigyerek.

Epilog

Ha visszanezék megfutott pályámra,
Hol, merre járt ez ütött-kopott gálya,
A futó szelek hogy játszottak véle,
Sodorták, vitték kényükre, kedvére,
Hogy törtem össze rakományvesztetten,
Aranyásóból vak koldus hogy lettem,
Kincseim lassan hogy eltékozoltam,
Valamicskét alig hogy hazahoztam:
A szívem fáj és szorongat nagy bánat
Azért, mi soha többé fel nem támad.
Egy elfecsérelt élet kéri számon
Termést ígérő nagy szép ifjuságom.
Mert üres a szérü, fogytán az asztag,
És új terméssel többé nem biztatnak.
Szerencse hogy jön a nagy téli álom,
Nyomortól megváltó – alig is várom. –
A medve elalszik, szénája rendbe',
A te szénáddal ugyan furcsán vagy te.
Új ébredésed te hiába várod,
Örökkön eltart a te téli álmod.

Visszapillantás

Az életből én oly keveset loptam,
A gyönyör körül csak úgy ácsorogtam,
S most jön, kemény marokkal jön a jeges bóra,
S megállit egy szóra.

Te bölcsnek balga, te álmok vitéze,
Elmult az élet s alig vetted észre,
Mikor még fogad volt, nem volt kenyér –
Most az egész mit ér!

Tekints a távol, messze kék hegyekre,
A te ifjuságod ott van eltemetve,
Bár nem tudtad, de ott volt számodra a bér –
Most már mit ér!

Álmodtál nyájas, csöndes alkonyatról,
De az Isten haragja im közbeszól,
Amerre szemed ellát, mind csupa vér –
Az élet mit ér!

Ne úzzetek el...

Ne úzzetek el e szent koporsótól,
Hisz aki benn nyugszik, nekem is anyám,
Lemondtam önként minden földi jóról,
De az anyámhoz jussom van talán.
Ne ordítsátok folyton a fülembe:
Te idegen, keress magadnak más odút,
A sír számomra itt van kiszemelve,
Síromhoz erre, itt vezet az út.

Ne halljam folyton e bösz riadalmat,
Az oktalan vád örült zsivaját,
Egykor tapsoltatok, mit zengtem, a dalnak,
S lantom másnak ma sem engedem át.
Nekem is úgy hazám ez, mint tinéktek,
És tartom a juszt hozzá holtomig,
Míg újra magyarul nem zengnek a végek,
És lantomon az utolsó hur el nem kopik.

Páriák

Testvéreim, a páriák, szaladnak
Az ón előtt, mely vak, buta, süket,
És nem ismer se istent, se irgalmat.

Testvéreim, a páriák, a barmok,
A járomemberek jogról gügyögnek,
Mert azt hiszik: joggal a járom könnyebb.

Testvéreim ti! gyilkos tévedésben!
Ti nem tudjátok, értsétek meg:
Joggal is jogtalan a pária!

Alkonysugár

Alkonysugárból is kivettem részem,
Hogy teljes legyen életem egészen.
Nem csonka töredék, mint a legtöbb élet,
Hol nem sokat számitanak az évek.

Csöpp kis unokám ostromolja vállam,
Meg-megsimogatja, tépi a szakállam,
Mesét kunyorál, folyton csak meséljek,
A mese a minden, a mese az élet.

S nem sejti, hogy amit gondol magában,
Abban de mennyi és mily igazság van,
A valóság mind hazugság egy szálig,
Mindent a feje tetejére állít.

Hol volt, hol nem volt, volt egyszer egy csöppség,
Már bölcsőjében tündérek nevelték,
Lábaihoz raktak mindent, mi drága,
Virágos kert nyílt a mosolyába.

Kicsi agyából tűzcsóvák pattantak
Bármely óráján bármelyik napnak,
Ez egy valóság volt, érdemes arra,
Hogy betekintsen a ragyogó napba.

Nekem tudniillik, bolond nagyapának,
Kire más örömök már nemigen várnak,
De ez az egy felér, hogy nagyot ne mondjak,
Gombjával a Szentistván toronynak.

Búcsú Sárikától

Sárika szentem, drága unokám,
Édes kis mókus, hallgass ide rám.
Én nemsokára innen elmegyek
Oda, hol nincsenek völgyek se hegyek,
Örömek sincsenek se bánatok. –
Ne sirj, hogy nagyapa hűtlen itthagyt,
Vigyázni fog reád, ha senki se vigyáz,
Utána ne emésszen téged semmi gyász,
Szeretni fog téged onnan messziről
Akkor is, ha minden már romba dől.
Lehet, hogy lesz, de az is meglehet,
Új tüzek égnek a régi helyett.
Az asszony egy csókért mindenről lemond,
Azt tartja Hamlet, a dán bolond.
Majd egykor megértesz, kicsi csibém,
De akkor már rég nem leszek én.
Szemem csupa könny, hogy írom ezeket,
Még jobban, ha arcocskád rám nevet.

Közös fejfa

Hull az éji harmat Sadova terére,
Zsidó asszony könnye pereg le közéje;

Barázdás az arca,
Deres haja szála –
Kit sirat e sírnál,
Mely ott áll magába
S kereszt a fejfája?

Gyermekem – jajdúl fel – én szép fiam, lelkem!
Kioltott világom, mivé tettél engem!

Sötét van körültem
S magam is az vagyok.
Csak a sírnak mélye
Az tündököl, ragyog –
Ó mivel te vagy ott!

Orozva vittek el. Adlak-e: nem kértek,
Háború zajában erre rá sem értek.

Hollók imádkozták
A kadist feletted,
Nem adott rád senki
Midőn sírba tettek –
Patyolat-ing leplet.

Ó jaj, hogy nem tudtam! – Szállva jöttem volna,
Fürösztöni sebed záporkönnybe, csókba.

Fejed a alá tenni
Szent földet mint párnát,
S két kis cserepecskét
Szemedre, hogy álmát
Göröngyök ne bántsák.

Van-e pihenésed, testednek nyugalma
Ágyban, melyet nem én vetettem számodra?

Nyájasak-e hozzád
A hallgatag társak?
Nem lobbantja szemre
Hited, származásod
Néma pillantások?

Nem borul el lelked túlvilági álma,
Mikor onnan felül ezt a fejfát látja?

Ez a fejfa egykor
Sorsunk gúnyolója –
Hogy lett üldözőből
Búm felkarolója,
Álmid virrasztója!

Aludjál, nyugodjál édeni sugárba,
Miattunk szívedet semmi gond ne bántsa,
Köszöntet szép arád
Gyászbaborult lelke,
Rokonok, barátok
Felzokogó serge
S anyád – szívrepedve.

*

Teli hold búcsúzik az ég közepétül,
Sűrűdik a homály és a csillag gyérül,
Göncölszekér siet
Más táj felé szállni,
Csak a szegény anya
Nem bír drága fia
Sírjától megválni.

Beköszöntő

Jőjj, szombat csöndje! Lelkeinkre
Áhitat szárnyin szállj alá!
Saruiról a port leverte,
Jöttödet ki ne áldaná?
Nyugasztalónk te! nyájas! enyhe!
Áhitat szárnyin szállj alá!

Munkában hat napunk törődve,
Verejtékünkéből folyt elég.
A hetediket pihenőre
Isten-atyánk te rendeléd,
Munkában hat napunk törődve,
A hetedik legyen tiéd.

Mint vőlegény eseng a kedves
Óhajtva várt ara elé!
Ugy, szombat csöndje, lelkünk repdes
Nyugalmas révpartod felé;
Boldog, ki nyugtát gonddal terhes
Napokra benned föllemé.

Gyulladjon láng ki! zöngjen ének!
Simuljon el minden redő!
Felejtse bánatát a lélek
És fájdalmát a szenvedő.
Gyulladjon láng ki! zöngjen ének!
Simuljon el minden redő!

Ó ejts, kinek derü a lénye,
Ejts egy sugárt reánk, istenünk!
Te vagy az est békéje, fénye,
Te vagy magasztos reggelünk,
Sivár pusztán szívünk reménye,
Amelytől újra éledünk.

Jőjj, szombat csöndje! Lelkeinkre
Áhitat szárnyin szállj alá!
Saruiról a port leverte,
Jöttödet ki ne áldaná?
Nyugasztalónk te! nyájas, enyhe!
Áhitat szárnyin szállj alá!...

Egy sír

Valahol messze,
Valaha régen,
Megástak egy sírt
Temető-szélen.
Fája elsüppedt,
Hantja behorpadt,
Ki nyugszik ottan,
Azt én tudom csak –
Én tudom csak.

Nem jártam arra,
De oda szállnék;
Nem láttam soha,
De rátalálnék:
Valami titkos
Erő él bennem,
Az megmondaná:
Merre kell mennem –
Merre kell mennem.

Te alszol ottan,
Édes jó anyám!...
Kietlen gond közt,
Sivár éjszakán,
Ha éltem sorát
Meghányom-vetem:
Hej, azt a sírt be
Meg is könnyezem –
Be megkönnyezem.

Az ár ellen

Felhőgomoly az éj felett –
Virraszt-e isten odafenn?
Ne kérdezd tőlem – nem tudom,
Eredj aludni, gyermekem!
Zord századokból éji rém
Jár szerte a föld kerekén,
Szemében máglyafény lobog,
Lehet, ide is bekopog...
– Eredj aludni, gyermekem!

Országról jár országra szét,
Miként a pestis – útja vész,
Meghal nyomán az irgalom
S elveszti ősjogát az ész.
Téboly dühöng fent és alant,
Megszáll boldog-boldogtalant,
S az emberből, kit elragad,
Csupán a pusztá név marad...
– Eredj aludni, gyermekem!

Meg-megújul a régi vád:
Azt mondják, vért iszik apád,
S ha felnősz, ott, ahol:
Majd te is, te is vért iszol!
Felhőgomoly az éj felett –
Virraszt-e isten odafenn?
Tagadnom: kín – elhinnem: vád,
Ő mindenképpen súly nekem!
– Eredj aludni, gyermekem!

Mi nem szeretjük e hazát,
Ránk olvassák oly könnyedén,
Madár fészket, odvát a vad
Szeretheti – nem te, nem én!
A gályarabnak bélyege,
Mit hóhér homlokára süt,
Nem oly gyalázó, mint e vád,
Mely ólálkodik mindenütt...
– Eredj aludni, gyermekem!

Ha védekezel – ingerelsz,
Ha szótlan tűröd – gyávaság!
Feljajdulsz: érzékenykedel
S a néma jaj is vall reád!
Egy törvényre dobog a szív,
Kering a vér, eszmél az agy,
Kivétel nincs – csak egy, csak egy,
Ez a kivétel az te vagy!...
– Eredj aludni, gyermekem!

Ó hűnyjatok le, hűnyjatok,
Ti ragyogó, szép csillagok:
Kis fiam édes szemei! –
Minek ily éjben fényleni?
Ó hisz e fény is ellenem
Fordulhat egykor, úgy lehet,
Ha sírva megemlegeted
Végzetes örökségedet,
Én édes, drága gyermekem!

Ó, mért oly későn...

Ó, mért oly későn, levelek hullása,
Daru távozása idején:
Mért nem találkoztam rózsanyiláskor,
Hajnalhasadáskor veled én?

Mért nem hallgathattuk édes-kettesbe
A pacsirtát lesbe, te meg én?
Mért nem találkoztunk a mámor, a vágyak,
Az ifju álmok idején!...

Madonna

Hord mindenikünk szívében egy képet,
Egy nőről, ki minden nőnél fehérebb.

Egy földi asszonyt, ki, bár nincsen szárnya,
De makulátlan, foltja sincs, se árnya.

Ki tűrve tűr és nincsen egy jaja,
Kinek a neved végső sóhaja. –

Az, akit én szívemben őrizek,
Tanúja magam, hogy élt, létezett.

Orvúl a lelkét lopta belém
S e lélek szenved s szenvedek én

Elkárhozva földön, el – az égben,
Egy bolyongó átok a mindenségben:

Áldom a szívet, mely világra hozott,
Engem – az élő kárhozatot.

Zsidó asszony volt az édes anyám,
Máriának hívták e földi tanyán.

Én a fia vagyok, szegény útvesztett,
És roskadozva hordom a keresztet...

Tüzek

Ismeritek a vidám rőzselángot
S ropogását a vályog-tűzhelyen?
A nyílt arcokat, a nyájas világot,
Hol tréfa és dal önként megterem?
Recsegő gallytól, pattogó szilánktól
Lestem el egykor a dal ütemét.
Hol az a tűz? Mi lett a rőzselángból?
Nekem elhamvadt – talán másnak ég.

S hova lett, aki játszva élesztgette
Kis tarka köténnyel, a gyermekleány?
És hova tűnt a fiu méla kedve,
Ki ott lebzsel a leány oldalán?
Együtt dobáltuk a háncsot a tűzre,
A redveset úgy, mint a nyirkosat,
És találgattuk, boldog álmot fűzve,
Hogy a siró fa vajjon kit sirat?

Szálló időnek suhogó fővénye –
Minek bolygatni, amit betemet?
A rőzselángra más tüzek jövének,
Emésztőbb láng ragadta lelkemet
Hírért lobogni – istenem, mi dőre!
Az igazságért – ó, mily elfogult!
S míg örök lázban törtettem előre,
Hajam megszürkült, lelkem elborult.

Az én mezőmön nem értek kalászkok,
Az én aratásom egy marék virág,
Az én gyönyöröm az álomlátások,
Az én világom egy álomvilág.
Kialvó lángok pernyéje szitálva,
Szürkén, szomorún csak esik, esik –
Félek, hogy álmaim összezilálja,
S elhagynak, mire beesteledik.

Hideg van... Fázom... Friss szívet a tűzre!
Gyilkos melegét hadd fűjja reám,
Mint macska teszi, a madarat úzve,
Akit felvert gyanútlan éjszakán.
Ó milyen tűz ez! Mi más, mint a régi!
Nem erdőn termett, a mélység dobta ki:
Világforrongás volt az anyja néki
És forradalmak az ő fiai.

Hogy zúg, hogy dohog, hogy kattog, hogy lármáz,
Hogy mormol, veszekszik a kürtő alatt!
Mintha rab démonok az ajtót ráznák,
Hogy börtönükből szabaduljanak.
Haragvó isten! Mi lesz a világból,
Ha egyszer a kőszén öntudatra jut,
S a buta rög megindul magától
S a sistergő katlan majd egyszer kifut.

Ha összeomlik mindaz, ami korhadt,
Mi évezredek véres bálványa volt,
És oduikból elővánszorognak
A rászédett, a megcsalt milliók...
Látom mozdulni, – látom keveredni –
Egy új Marseillaise gyújtó hanginál,
Az ócska tetőkbe üszköket vetni...
Míg az utolsó is véres lángban áll!

– S amíg lelkemmel káprázatok játsznak
S jövődő tüzek délibábja von,
Amelyek távol ég alján cikáznak –
Valamikor – beomlott síromon,
Itt ülök némán, magamba rogyva,
Míg száll az óra, mint egy pillanat,
És félig ébren és félig álomba'
Piszkálgatom a húnyó parazsat.

Nagy fekete erdő...

Nagy fekete erdő sűrűségét járom,
Nagy fekete madár a kísérő párom,
Agyvelőmbé csapkod szárnya legyintése.
Menekülnék, de nincs a vadonnak rése.

Te fekete madár, sötét Gond, azt kérdem:
Meddig szürcsölgeted még cseppenként vérem!
Bölcsőtől a sírig, társam mind egy végbe,
Mikor hagysz magamra – mikor válunk végre?

„Mit érnél te avval, ha el is hagynálak?
A fekete erdő csak menne utánad:
Árnya rád borulna, felhője csak nyomna.
Örök szomorúság úgy is körülfogna...”

A Knyáz Potemkin

Fekete vizeken – hali-hé-hali-hó!
Száll a Knyáz Potemkin, a fekete hajó.
Süvítő szélvésznek a szemébe néznek
Jó hatszáz legények –
– Hali-hé-hali-hó! –
A fekete hajó.

Visz csempész dugárút vörös zászló alatt,
Tiltott rakománya a szabad gondolat.
Nyílt lázadást ringat, mint bölcső, fedelén
Hatszáz hajós legény –
– Hali-hé-hali-hó! –
A lázadó hajó!

Batumnál megfűrták – hali-hé-hali-hó! –
Krim alatt fölrobbant s tovább ment a hajó.
A sárga vizeken vad örvény nyelte el –
Vaj’ most hol vesztegel
– Hali-hé-hali-hó! –
A babonás hajó?

Jár, jár szakadatlan, jár csendbe, csendetlen,
Tovaleng bordátlan, kering feneketlen,
És árbóca hegyén
Lobogója a lengő piros északi fény –
– Hali-hé-hali-hó! –
A hazátlan hajó! –

És ahol megjelen és ahol partot ér,
Erőre kap a kar, fölforr a tunya vér,
Gőg, gazság elsápad, szem nyílik, lánc szakad
És minden rab szabad –
– Hali-hé-hali-hó! –
A szabadság-hajó!

– Te ura viharnek, tengernek, hajónak!
Ha elhívni látod poétádat jónak,
Ha üt majd az órád – hali-hé-hali-hó! –
– Pihenni mire jó? –
Hadd jöjjön el értem
Az a hajó!

A hatszáz legénnyel üljek ott egy sorba,
Mint a rózsák ülnek együtt egy bokorba.
Sívó pusztaságra, amely tikkad, szárad,
Vigyük el tavaszát a szabadulásnak.
– Hali-hé-hali-hó! –
Te örök szent hajó!

Legendák a nagyapámról

ÚTRAVALÓ

Előszó a Legendák a nagyapámról első kiadásához.

Kérlek, fogadjátok szívesen ezt a kis könyvemet. Nem sokat ér, nem sokat jelent, de hát szeretem. A szülő olyan, hogy minden csemetéi között a leghitványabbhoz ragaszkodik a legjobban. Fájna nekem, ha leböcsmérelnétek. Ámbátor mindegy. Ebben a korban az ember már csak pipál. Pipál mindenre, ami a keze ügyébe esik, hírre, dicsőségre, ellenségei vállveregetésére és barátai aggodalmas gyámkodására. Ebben a korban Salamon király elbocsátotta mind az ezer feleségét és csak annyit mondott: mindegy! Ebben a korban az írónak már szabad könnyelműnek lenni, de közönségesnek nem.

Válogatós, szűkszavú voltam teljes életemben és amint valaki elmésen megjegyezte, én találtam ki a margó-literaturát: sok papiros kevés szöveg. (Az utókor hálás lesz érte.) De az idén rájött a raptus, a balga örület, a dodonai triposz álmhozó bűbája és írnom kellett és válogatás nélkül, megrostálás nélkül feltálolom ím nektek, amit írtam: vegyétek és egyétek!

Két-három vers kivételével mind idei termés. Ha valakit megcsap belőle a friss sarjű-illat, a magyar rögnek édes földszaga és megmondja nekem, annak örülni fogok. Azért sietek, azért adom ki olyan hirtelen, mielőtt a tinta megszáradna és elpárologna a széna illata. Nekünk régieknek nyolc-tíz esztendő kellett hajdan, hogy egy verses kötetet nyélbe üssünk. A fiatalok ezt megcselekszik most ugyanannyi hónap alatt. Tanuljunk a fiataloktól.

Ah! és én is voltam egyszer fiatal! Micsoda püfölések, micsoda dorongolások voltak azok, nem amiket osztogattam, hanem amiket kaptam. Az akadémikus baglyok rám meresztették a szemeiket és azt mondták: mi nem látunk semmit. A grammatikusok azt mondták: mi mindent látunk. Ez a jövevény nem tanulta meg a grammatikát. Teste lassú tűzön égettessék el, hamvai szétszórassanak.

Abban az esztendőben, mikor a Simon Judit megjelent, tudtommal harmincöt iskolai önképzőkört csuktak be Magyarországon, mert a fiúk beleszerettek ebbe a kétes hírű nőbe, aki erőszakosan betolakodott a Rozgonyi Cicellék és murányi Vénuszok közé és konkurenciát csinált nekik.

Akkor megtanultam azt a nagy életigazságot: ha rossz a tanító, be kell csukni az iskolát. Egyebeket is tanultam, de azt nem mondom el. A legtöbbet azonban tanítványaimtól tanultam, akik megtagadtak, talán joggal, de elég kíméletlenül. Resumé: fiatal koromban az öregek lebecsülése, öreg koromban a fiatalok rakoncátlankodása. Ami e két epizód közé esik: a költészet megtagadása a mindennapi kenyérért. És most a finálé: az expiálás vágya, visszatérés a költészethez, megmenteni, ami még megmenthető. Ime, ez ennek a kis könyvnek a története.

És most eredj, kis könyvem. Menj. Ha véletlenül a Nobel-díjjal találkozol, mondd, hogy tiszteltetem.

Kelt Budapesten, 1910 december havában.

ÉDESANYÁM IMÁDSÁGSKÖNYVÉBŐL

Ócska családi bibliák első oldalán, régi imádságoskönyvek fedőlapján gyakran találni semmitmondó, látszólag csak a családot érdeklő feljegyzéseket: születésről, halálesetekről, melyek mögött a sorok közt egész tragédiák vannak elbujtatva. Nekem is van ilyen relikviám: az édesanyám imádságoskönyve. A legtöbb feljegyzés benne édesapám markáns paraszti kézvonásait mutatja. Merev, kemény vonások. Verekedő, kemény ember volt az öregem, az isten nyugtassa. E feljegyzésekből böngésztem ki néhányat. Mingyárt az első igen különös:

Tiszacsege, 1839.

Meghitták az apósomat, hogy a gyülekezetben énekeljen. A kiáradt Tisza vizén jött át Ároktőről lélekvesztő kis csolnakon. Sallárium fejében kikötött magának. 15 máriás ezüst huszast és szabad ivást. Meg is kapta. Délről vecsernyéig asztal alá itta az egész eklézsiát. Nem szeretem a boros embereket.

*

Azután:

1843 nov. 30.-án hétfőről keddre virradóra jött a világra elsőszülött fiam, a Józi. (Az én volnék.) Az isten tartsa meg. A keresztelőjén pompás hevesi görögdinnyét ettünk. (Tessék, a görögdinnyémet is más ette meg!)

*

Pár sorral alább következik egy tragikus bejegyzés:

1851 május 17.-én Gyöngyös városától puskalövésnyire, az országuti árok partján egy galagonyabokor tövében halva találták apósomat: Reb Mayer Litvákot. Az isten adjon neki örök békét vándorlásai után. Bizonyosan megint sokat ivott.

*

És utána reszketeg, szinte könnyező, finom női vonásokkal az édesanyám bejegyzése:

Az ég madarai, az isten énekesei, a rigók, csizek, tengelicék, pacsirták, fülemilék sűrű rajokban lepték el a mezőt a galagonyabokor körül és távol tartották a kártékony madarakat, mert ő jámbor volt és igaz. Négy pap elparentálta és a gyülekezet azokat a gyászénekeket énekelte, miket ő szerzett. (Eszembe jut az öreg Rác Pali temetése és a „Lehullott a rezgő nyárfa levele”.)

*

Azután közömbös bejegyzések következnek. Végül ismét az apám kemény kezeirésével a következő:

Beszélik: Sajószentpéteren egy félkegyelmű csavargó egy fél kenyeret lopott. Rajtakapták, agyonverték és kilökték az akasztófadombra. Nem akadt senki, aki eltemesse, mivelhogy más vallásnak látszatott. Az apósom egy kölcsönként nyomorult sindevész gebén éjnek évadján elvitte a tetemet és eltemették Miskolcon a gyülekezetben... Hire ment és mindenki csodálkozással beszélt róla. A gebe az uton elvesztette mind a három patkóját, ami volt és nemsokára kiadta a páráját...

*

Ezután már csak egy bejegyzés következik, édesanyám reszkető keze írása:

„Az az örök jóságú irgalmas isten a másvilágon aranypatkót fog veretni mind a négy lábára és gyémántból lesz a patkószege. Amen.”

*

Ezekből a feljegyzésekből, ebből a rozsdalepett milióból merítettem költeményem tárgyát, színeit, motívumait.

KISS JÓZSEF.

HONFOGLALÁS

I.

Divatba jöttek most az igricek,
Süldő költőknek rokonszenves téma.
Arról hazudik s tesz hamis hitet,
Akit birizgál a költői véna.
Idézek én is hát ily igricet,
Ha megsegít a mennyei Camoena:
De enyém élt s kilestem a titkát,
A nagyapám volt: Reb Mayer Litvák.

Se don, se von, se pán, se sir – csak reb,
Művelt füleknek tiszta gaudium.
Lehetne hősnek tán érdekesebb,
De meghatóbb nem, bízvást mondhatom.
Pogrom elől oldott ő kereket
S bujdosva jött át vad országokon:
Aprópénzét is, futván, odahagyta,
Zsebében nem maradt egy árva batka.

Csillag varázsa nem vonzotta őt,
De kergeté a cárok kancsukája.
Úgy járt, mint sok honfoglaló előd:
Foglalt, mert nagyon szorult a kapcája.
Vizet, fűt, földet nem kóstolt előbb,
Gondolta: jobb, ha vakon akceptálja:
Be így vonult zimankós éjszakán
A történetbe az én nagyapám.

Kaftános őszám, nem röstellek én,
Ki a páncélt se mód fölött imádom.
A dalt tetőled örököltém én,
S az mégis legszebb ezen a világon.
Idővel nem dacol csak költemény,
Legalább én, a rongyos bárd úgy látom:
A rozsda dőzsöl a nagy lakomán –
Te élsz tovább kaftános nagyapám.

A lelket nyugtató, lelkeket feloldó
Melódiákban zengesz te tovább,
Templom-homályban, ahol nincs sorompó,
Ostromlod büszkén az egek honát.
Dalod a fáradt, kimarjult, bolyongó
Hazátlanoknak hont és hangot ad:
És öröklőd én – a kicsi a nagynak
Im folytatom, ahol te abbahagytad

II.

De lassan csak a testtel, jó barátom,
A mesét mondd: Ó szép csak a mese!
Litvániából jött, de nem lóháton,
Híni se hitta soha senkise.
Litvánia az ott van a határon –
Hol is van csak? Eh, bánja a fene!
Bogárka bőven, de a szappan ritka,
Ez ama földnek féltve őrzött titka.

Szép szál legény volt, nem mint unokája,
Jó muszka vér, nagy, csontos ivadék.
Útközben elkallódott családfája,
Tudj' isten, vajjon megkerül-e még?
Nevető bölcs, de rossz maga-sáfárja,
Homloka gránit és a szeme kék:
Így láttam őt, mikor a dér, a lomha,
Mózes-fejét már alkonyfénybe vonta.

A vándorösztönt sivatagból hozta,
A vándorsaru lábához tapadt
És sehol semmi őt nem marasztotta,
A föld alatta mindig csak szaladt.
De minden új rög új dalra bogozta
Lelkén a zengő, húros szálakat:
Rejtély a költő, titkos jel a zára
S azt soha senki meg nem magyarázza.

Lobogni, szállni mámorokban égve –
Minden bölcsesség ebben kimerül,
Az ember fessen szívárványt az égre
És akkor nem lesz soha egyedül.
Az ember rakjon várat vár hegyébe,
Ah, olyan mindegy, ha sorra bedül:
A romok tovább élnek, mint a várak,
Ezt hirdeti a sok lezajlott század.

Szerette a bort mind körömpróbáig,
Mit érnék vele, ha letagadom?
Ivott száztornyú Moszkvától Vilnáig
Egy tourban végig egész vonalon.
Ivott estétől hajnalpirkadásig
Örök derűben, örök szomjason:
Ily dőzsölők haj, manapság már ritkák –
Tisztelet néked, rabbi Mayer Litvák!

Ó gáncsom nincs, én értelek egészen,
S csak egyet veszek tetőled zokon,
Hogy megcsonkítád az én jogos részem
Az öröködben lemenő fokon.
Hogy zengő húrod rám hagytad merészen,
De elíttad előlem a borom:
Ó legalább – én jámbor nagyapám!
A szomjuságod hagytad volna rám

III.

Szent Moszkva látta őt híre nőttében,
Varsó és Bród, Kiev hódolt neki;
S amely mosakszik tenger kék vizében:
Riga, a szép, ma is emlegeti.
Vilnát meg forrongásba ejti épen,
Hogy isten házát megremegteti:
Mióta Dávid oltára elmállott,
Áhitat olyan magasan nem szállott.

A kinor, síp, a hárfa, cimbalom,
A nagy zsoltáros minden hangszere
Felujjongott e bársony ajkakon
És szívet, elmét megejtett vele.
Aki hallgatta bőjt, hosszú napon,
Annak kitelt itala, étele.
S szólt a szeráf, ki égben kart vezet:
„Reb Mayer ma kívágta a rezet!”

Rigában szépek s szőkék az asszonyok,
Rigában a menyecske kikapós,
Egyik se zsörtöl és egyik se dohog,
S dalosnak csókkal nem marad adós,
A csók meg olyan, hogy nem marad titok,
Kipattan bizton, nem kell ahho' jós.
Haj, haj, nagyapám, tudom volt szüret –
Mit pironkodtok pieri szűzek?

Ó csábító a dal és veszedelmes,
Hogyha legény a talpán a legény,
Párája édes illatokkal terhes,
Mint égő ámbrával rakott edény.
Irigylem, aki a dal révén nyertes:
Egy asszonyszív a legszebb nyeremény!
A nagyapám, nálamnál szemesebb –
Egyszerre mindjárt százat szeretett.

Hamar a vének nagy tanácsba gyűlnek
És csapnak szörnyű nagy patáliát,
Hogy az idők ím, monstrumokat szülnek
S nem példák többé a tisztas anyák.
Leányok buknak, asszonyok elzúllnak,
Ezt túrni így már nem lehet tovább:
És minden bajnak csak egy az oka –
Ó szégyelje magát az unoka!

S panasz esik a szőke haj ügyében:
Ó barbár nép, a haj az fáj nekik.
S irgalmat nem nyer akkor se ha ében,
Illata, éke él alá esik.
Nászéj előtt egy ős törvény nevében
Könnyezve bár, de tövig lenyesik:
E törvény ellen – isten ne virrasszon! –
Szállt síkra most és támadt fel az asszony.

Testével védi feje koronáját,
Vérizgató szent kincsét: a haját.
Inkább ne érje férfi-csók a száját
És lelkét soha nászi gondolat.
Olvastam Riga régi krónikáját,
Sok háború volt, ilyen nem akadt,
Mióta férfi, nő: két ádáz ellen,
Egymásra törnek gyilkos szerelemben.

„Az énekes pusztuljon, – szólt a végzés,
A nagy tanácsnak bölcs arany szava, –
Asszonynak nem való a sok misézés:
Oltár és ének – tapló és kova.
A lányok várják be a virágérést,
És béketűrés az asszony joga!”
S egy szép napon a várkaput kinyiták,
Hogy sétáljon ki rabbi Mayer Litvák.

Bólint az ákác: ‘csés utat, ó mester:
Ez a szerelmek, a világ sora:
Félisten, hérosz, amikor lefekszel,
Filkónak ébredsz s neved ostoba.
Egy vén professzor, aki régen ment el,
E témán össze is gabalyoda.
Elmélet volt és enmagát csalá,
A kerékről, mely hol fel, hol alá.

IV.

Szöges botját és gyalog saruját
Vilnának vitte vígan fütyörészve,
Ment ködön, felhőn, szakadékon át
Sötét viharba', vidám napsütésbe',
Kisérték édes, új melódiák,
Amiket költött, alig vette észre.
Mire elért és Vilnát megtalálta,
Mint a mesében, övig ért szakálla.

Komoran áll fönn a Jagellók fészke,
Romokban persze s benne zsibong a nép,
Több ott a kaftán, mint egy világrészbe,
És emberszámnál több a csőcselék.
Belésüppedt a trón a dús penészbe
És a Jagellók eltemetve rég.
Az ősi nagyság jár mezítláb télen –
Elég. Ezt láttam. Ennyivel beérem.

Vilnában várta dicsőséges éra:
Elébe szállt a vén harangozó,
Ki kalapáccsal zörget rórátéra
S jelenti, ha van prédikáció.
Nyakigláb férfi, száraz mint a kréta.
Mestersége csiszlik vagy szabó.
Elébe szállt és üdvözlé szerényen
Az egész P. T. publikum nevében.

És átnyújtott, mint illik és korrekt,
Egy szégyellős kis nemzet-ajándékot,
Vadonatúj kaftánt és süveget,
Prémes jószágot, ami van elég ott.
És új erszényt – a régi elveszett,
S beléje egy kis csengő tartalékot;
De mert osztolni kellett azon,
Úgy sejtem, nem volt rajta nagy haszon.

Oztán bevitték a szanhedriumba,
Holott tudósok éj-nap bibliáznak.
Meddő vitában felporlik a bunda,
S csodavirágot hajt a magyarázat.
Sok ezer éve folyik már e munka.
Beillik dühnek és beillik láznak:
Reb Mayer Litvák szippantott nagyot,
S egypár papot már helyben is hagyott.

De Riga kéklő, szép ege után,
Mely annyi jóval, édessel kínálta,
Nem ízlett néki már a tudomány
S a bölcseséget pokolba kívánta.
Rébuszt nem fejtett, maradjon talány,
Az hoz derűt a vénülő világra.
Mi volt előbb: a tyúk-e? a tojás?
Firtassa más, keres-kutassa más.

V.

Únott, nyomott, komor, bizonytalan
S nehéz párával telített a lég,
Elrejtí, kinek elrejtője van,
És mozgolódni kezd a csöcselék.
Sürgetnek bőjtöt, bűnbánást sokan,
De süket és vak is akad elég;
Morajlik lenn a mélyben valami,
Amit csak földrengéskor hallani.

Szent Kázmér-dómban szól az orgona:
Goszpodi pomiluj... S jön egy muzsik:
– „Bátyuska hé! Tudod ez micsoda?
Jer, nótás ember! mondok valamit.
Üzent a cár... hogy mostan vagy soha...
Értsd meg: ma nektek muzsikálnak itt.
Piros verejték csillámlik előre –
De neked én nem kívánok belőle.

Pusztulj, eridj! Huj! Huj! Emberpatára
Kész a patkó s izzik a zablavas –
Lovacskát játszunk még ma éjszakára,
Nem várunk, míg a szalonna avas.
Érett a bosszú, fonnyad már a szára,
Berzenkedik már a vörös kakas:
Eridj és pusztulj! Hordd el magadat,
Míg jó dolgod van és az út szabad.

Mert csapra verjük itt ma a világot
És gőzben, vérben, szeszben jóllakunk.
Szeretném látni én azt a kovácsot,
Ki olyan pántot rak, mint mi rakunk.
És azt a pallért, aki még zabál ott,
Hol az asztalról *mi* lerakodunk:
Ha van kis pénzed, csat, gyűrűcske, lánc
Add, add. Egy óra s kezdődik a tánc!

...Mért oly fehér az asszonyaik teste?
S férfiak mért tompa, zárt kapu?
Mit sugdolóznak, dugdosnak megette?
Mért életük oly mély titokzatu?
Az izmunk egy – egy isten teremtetten,
De lelkük más, oly fanyar, szűkszavú,
Oly mord, miként ha nyomná szörnyű vétség –
Megcsaltok minket, nincsen abba kétség!...”

S a kapun, merre távozott az ősem,
Nagy infernalis pompával belépe
– Ki tort ül gyengén és tort ül erősen –
Sátán, az úr, ő pokoli felsége!
Mily jó, hogy irháját féltette hősem,
Különben ide irhatnám, hogy *Vége* –
És nagyapámról nem szólna más ének
Mint az, amelyet a szelek regélnek.

Ti szép leányok, rózsás asszonyok!
Fületek én a szörnyűségtől óvom.
Még azt hinnétek, hogy hazudozok,
Mikor a véres bestiát leszólok.
Vörösbe én nem festek pogromot,
Mikor van enyhébb színt fölrakni módom:
Valeur a fő s a dal peregjen lágyan –
Ó más volt egykor, hajdan a becsvágyam.

A ballada a csókgyilkos anyáru – –
Ó ifjú kornak színes láza te!
Hogy horpad, hül az érverés magátul,
Ős gerjedelmed szinte csak mese.
Amint látásod horizontja tágu,
Képzelméd csappan s szárnyát szegi le:
A pathoszt érzed unalmasnak, fádnak
És gyönyöreid más berkekben várnak.

Mikor az életét vitte a hátán
Hősem, vagy ősem, amint jól esik,
Egy égő várost mutatott a Sátán,
Hogy kápráztassa bamba szemeit.
Mint amikor a vetés ég a lábán
Vijjogni hallott – hangok ezreit –
Aztán elnyelte, mint valami fátyol,
A jelenést az üdvözítő távol.

Leült a földre, köntösét megtépte –
Szikes pusztán egy árva sirató.
Az ezrekért – kik fönn a trón elébe
Járulnak most, mint bizton várható.
A legyilkoltakért – ő vére, népe,
Fohász-, ima- és véres könny-adó!
Aztán lerázta e rút föld porát
És ment hazátlan, földetlen tovább.

VI.

A gránicon egy őr berdót kiáltott –
Egy puska elsül, egy varjú esik,
És megmozdul a fekete nagy árok –
Nini! A nagyapám cserkészik itt.
Vagy megfordítva, tán reája mások,
Ő itt a vad és ötet kergetik.
Reb Mayer Litvák, édes nagyapám!
Bizony kend jobban vigyázhatna rám.

A barna éjbe hómező világít,
Ez itt a Tátra! egy világcsoda!
A sík mezőről púpja égbe mállik
És csillagok fején a korona.
Túl a gerincén messze rónaságig
Virág – rogyásig, szépségek hona:
Mit ér, hogy oda rövid út vezet,
Akinek tiltva és be nem mehet!

Körülállják vad, morcos alakok,
Vasvillás nép s határkerülők hadja,
Megmotozzák a gyűrött alakot.
Úgy érzi, itt a végitélet napja.
Visszaforduljon? Nem; inkább halott,
El nem földelve és meg nem siratva:
De inni egyet, bár tátong az örvény,
Talán nem tiltja semmiféle törvény.

S a ronda csapszék fenyő-asztalánál
Letelepszik a kaftános legény –
Beljebb egy szál cigány egy szál gyertyánál
Rozsdás cimbalmát próbálja szegény.
Körül az örök – – Ha az ihlet rám száll
S ecsetem volna, ezt megfesteném:
Rikító fények, nagy fekete árnyak,
Nyűgös lelkemhez úgy hozzá találnak.

S amint a pintes kupa ajkát éri,
Kuruc világból horpadt cínedény,
Mit hajtogattak Rákóczi vitézi,
Egyszerre csak fölenged a legény.
Rágyújt egy dalra – cimbalom kíséri
És potyogó könny mind a két szemén:
Mikéntha kataraktok zengenének,
Úgy szakad föl a lelkéből az ének.

Összébb szorulnak a kicsi szobába'
És álmélkodva hallgatják, lesik –
Ily hangokat nem hallott még a Tátra,
Mióta kúpját jéghegyek lepik.
Mint mesekönyvből kiollózott ábra,
Egy jelenés az idegen nekik,
Talány, ígézet, rejtelem, varázs.
Talán maga a garabonciás!

És viszi őket, ragadja magával
A színes, édes szilaj forgatag,
Körülbecézik szóval, parolával.
És a jövevény végül itt marad.
Mire dereng a hajnal keskeny sávval,
E föld egy újabb őssel gazdagabb.
És nem is pusztá véletlen talán,
Hogy ez az ősz ép az én nagyapám...

...Fönn a bozótban megriad egy csorda,
Tekergő szarvú, komor ősbölcények.
Sziklát tördelve, sudarat tiporva
Nekivágtatnak csárdának, fenyérnek.
Tüzeket szántott az iramuk sodra,
Szemük golyója mint a kénkö égett:
És egyszer csak megálltak makacson
És bambán néztek be az ablakon...

INTERMEZZO

Siess, siess, ne tétovázz sokáig,
Ó dal, dalom szeszélyek éneke!
Ki tudja, meddig zöldel még a pázsit!
És meddig bölint még a jegenye?
A hegy mögött a bíbor csík nem ámit,
Nem hajnal az, de éjnek követe:
Piros süveg az éjszaka fején –
És lassan már elálmosodom én.

Mi haszna vér és tűz, szerelmek, vágyak;
Fagypont felé hajt minden lobogás,
És a legszínesebb szimfóniának
A vége mégis mély, nagy hallgatás.
Az elröppent hang újra föl nem támad,
Mi újra keltse, nincsen oly varázs.
Ó, semmi sem hal úgy meg, mint az ének,
Utódtalan – ha forrásához tér meg.

Hoztam magammal egy egész világot,
Álomerdőket, akácillatot,
Az én istenem mindennel megáldott,
Amit csak jókedvében adhatott.
Siess én lelkem, ródd le tartozásod –
Ki pazaroljon, ha nem a gazdagok?
Selyempárnára hajtom le fejem
És várom, hogy már éjszaka legyen.

A LEVÉL

Egy fejezet néhai való nagyapám vándorlásaiból. Ezuttal is, mint már annyiszor, holmi apró-cseprő nézeteltérések miatt vonul el és senki sem szedi ki a kocsi kerekeit. – Egy szinte világfájdalmas levél keretében mondja el legujabb exodusának történetét. Összeütközésbe került nem a világrenddel, ami nem sokat zsenirozná, de a sámeszszel (egyházfi), ami súlyosabb beszámítás alá esik. A sámesz azon szent ekléziának szája, hirhordója és házasságközvetítője. Idő az elmúlt század derekán. Színhely az omlatag, vén zsidótemplom udvara a hozzá tartozó kupaktanáccsal és publikummal. Reb Mayer Litvák épületes bucsubeszédet tart nekik biblikus vonatkozásokkal: félig istenes fejtegetés, félig mosolygó szatíra, de mégis inkább szatíra mint fejtegetés. Éneklő hangon, széles gesztusokkal mondja el, mert az is hozzá tartozik. Beszél a bibliai kor áldozati kultuszáról, amely elmúlt és a csökevény-babonáról, mely annak a helyébe lépett s az óhitieknél máig fennmaradt. Ugyanis a nagy bűjtöt megelőző alkonyaton kiki egy kakast vagy egy csirkét áldoz az alvilági hatalmaknak, ráolvassa bűneit és háromszor megforgatja feje fölött, mondván: te én helyettem mégy el az árnyak világába, én pedig itt maradok, hogy sütkérezzem az áldott, az éltető nap melegén. A szokatlan motívum és a különös miliő indokolja ezen előljáró beszédet, mely a járatlanabbak irányában talán nem egészen fölösleges.

*

Reb Mayer Litvák levelet irt Csátrul:
– Leányom, Mirja, baj van Köpecen!
E szűk világban a lélek megzárul,
Ideje im, hogy sátram felszedem.
Iszom, iszom, de már nem szomjuságbul,
Epe borom és só a kenyerem:
Átkom a rideg józanságot érje,
Mely rákönyököl a világ lelkére.

Belé ütődöm a nyitott ajtóba
És minden lompos engemet ugat;
Minden napom előre már megróva,
Szemes a gáncs, de torzképet mutat.
Lelkem rezgése a csillagot szórja,
Ők nem látják csak rostán a lyukat...
Rabszolga nép közt szárnyakkal születni:
A vad sora, kit önön nyája ver ki.

Ároktőnél, hallom, vad vizek árja
Fele országra tengert tereget
És megszökött a puszták délibábja
És mezitláb jár a vizek felett.
Leányom, Mirja! fejem koronája,
Megint felkaptak, visznek a szelek –
A Tisza vize rajtam kifogott,
Küldj Ároktőre értem ladikot.

Hogy volt, mint volt? Hát összeröffenének,
A nagyfejúek s Csámpás, a samesz,
Mit tudják ők, mi fán terem az ének?
De ölik, aki más vizen evez.
Legfőképp Csámpást a fene enne meg,
Jó vége annak, tudom, úgy se lesz:
Szóval, kurtán, a pók szálát eresztett,
S a pletyka lassan engem is kikezdett.

Hogy bort csenek az áldozópohárból
S a szombatot kajánul megszegem.
Böjtöt sikkasztok s a falamiámról
Nem tudatik, hogy ki és mi legyen.
Nem is születtem, csak szakadtam ágról
S rossz indulattal tele a begyem:
A messiást is én csak azért várom,
Mert megigértem vőmnek tavaly nyáron.

Méltatlan lettem a kürtöt megfujni,
És hosszunapon öltni gyászruhát –
A község bizton rólam fog koldulni,
Miért nem fujom inkább a dudát?
Ellenben csőstül fog az áldás hullni,
Ha nem csinállok több zenebonát:
Jó, hát megyek, üssön belé az átok!
Az ördög legyen a ti cimborátok.

Ott zsongtak együtt sűrű hangyabolyba'
A roskadt templom gyepes udvarán:
A Mekmek, Laska, Birbics, Zórik, Golyva,
Lőcslábu Jób s a kancsal Ábrahám.
A közügyekre mindenik befolyna,
Vajmi kevés kell ahho' tudomány.
Nyiszálták négykézláb a levegőt –
Lendület ad a szónak sulyt s erőt.

Elöl a Csámpás, foltos, bő plundrába,
Simléder-sapka tarkója hegyén.
Kalácsot majszol, csakhogy járjon szája,
Nem sokat lát, de duplán hall, szegény.
Hirt hord; falu böcsületét dézsmálja,
Ezért kijár pogácsa és lepény:
Itt-ott legényt, lányt összeboronál,
És lakodalmon mókákat csinál.

– Sáh! – mondok – sáh! Silentium, urak!
Bucsuzni jöttem, ha meghallgatnátok.
– A bibliában vannak mély kutak
S eleven vizü csobogó források.
A bölcs keres, a tudomány kutat,
Keresni kéj, ha lelked el nem vásott...
(De te, ó Csámpás, félek, hogy oda
Az utat meg nem találod soha.)

Ügyelj, én népem! így vagyon megirva:
Van egy hegy, komor, zord kősvatag,
Neve Azázel: minden élet sirja,
Se lomb, se fű, se hang ott nem fakad.
E birodalmat a kísértő birja,
Ki istenétől hajdan elszakadt –
Itt gunnyaszt, tépelődik komor-tétlen,
Nyomasztó, átkos egyedüliségben...

A szirtcsucson vad félelem tanyázik,
A szakadékban ül az éji rém,
S a szemverés, amelytől gyermek fázik,
S az éhinség, mely országokra mén.
A pokol erre szellőzi tornácit
S bujkál alatt félelmes lávafény:
Jó, hogy az ember oda nem talál,
Álmodni véle már a kész halál.

És irva áll: e kárhozatvilágba
Küldjék pusztulni a kecskebakot,
Kinek fejére – ó te szegény pára! –
A főpap minden bűnt reáarakott.
(Csámpás, ne fészkelődj!...A bibliába'
Ha nem hiszed, hát elolvashatod.)
Ment-mendegélt az ügyefogyott kecske,
Mint a cigány, mikor viszik deresre.

Nos, feleim, hát halljátok tovább:
Hogy minden elfogyott: oltár és szentség
S nincs Áron, aki old és megbocsát;
Azonkívül megdrágultak a kecskék,
De olcsóbb lett a bűn és szaporább:
Mi eleink nagy bölcsen kieszelték,

Hogy apró jószág pótoljon nagyot:
Tehénkét csirke és kakas bakot.

És jóváhagyták rögvést odafent
S szokásba jött – a törvény mind így támad:
A nő magának jércécskét nevelt
S kakast az ő eltévelyült urának,
És ráolvassák, amikor betelt,
Bünlajstromát tavasznak, télnek, nyárnak,
Fejük felett lóbázva, mint dukál,
Rebesgetik: „Helyettem, kis madár!”

Csapkod a himje, a tyuk kotkodál,
Csipognak együtt, mintha üzné vércse –
Bolond kakas! Keményen pörbe száll
S kakas után indul mindig a jérce,
A fő azonba' hogy a cél talál,
S a szándékot a jó isten megértse:
A többi, mondom, bliktri, bliktri mind –
Fő, hogy bünözni lehessen megint...

Haptákba, Csámpás! Hadd mosom fejed,
Eleget csusztál, mint kigyó, hason.
Most jön – vigyázz! utolsó fejezet!
Ma te leszel megváltó kakasom.
A bűneim én testálom neked
És tarajodra im ráolvasom:
Helyettem idd meg bűneim levét,
Te legutolsó, hűtelen cseléd!

Fartolt a Csámpás, én meg sebtibe
Bokán felül két lábszárán ragadtam
És feldobám a puszta semmibe
S fejem fölött háromszor megforgattam.
„Kukorékolj, Csámpás! Nincs semmi bibe!”
Biztattam és letettem egy darabban:
A gyepre raktam, hogy ne törjön el,
Ha fel nem kelt, még most is ott hever...

Azután mentem, merre int a távol,
Amerre tágul a kék boltozat,
Micraimból, a rut rabszolgaságból,
Ahol gazdátlan szabadság fogad.
Lelkem ujjong... nincs semmi, ami vádol...
Küldj csolnakot és ne késsél sokat.
Tavaszi fényben csillan meg az ájer –
És evvel maradok: apád, reb Mayer.

TISZAPARTON

Nádasok zúgása, hajlongó jegenyék
Gyermekálmaim viruló tanyája!
Melynek fölötte mosolyog az ég,
És festi vizeit szürkére, barnára;
Olykor, úgy tetszik, csupa habarék
S uszó felhők az örökös nyája:
Sárga partok közt hol szilaj, hol lomha,
Vigyetek el engem gyermekotthonomba!

Ültessetek az agyagpart tövébe,
Melyből gyurni lehet sok szép alakot
És álmodni hosszan – se hossza, se vége,
Akinek isten álmokat adott.
Nekem adott, dicsértessék érte!
Világlelkek hozsannát zúgjatok,
Nem minden szív dobog olyan fennen,
Mint mellyel az égiek megáldtak engem.

Hallottátok hírét hires Ároktőnek,
A csegei révet vaj' ki ismeri?
Ott a Tiszán is délibábok nőnek
És egyik szín a másikat veri.
A telegráfot hitták hirverőnek,
Uj szó; szörnyen örültek neki.
Mind gyermekemlék, ámulat, csoda,
Ó mehetnék bár még egyszer oda.

Mohos fatörzsre telepedtünk ketten,
Az őszi napnak hűvös hajnalán
És vártunk, vártunk, mintha csak lesben,
Én és viruló arccal az édes anyám.
Kicsi testem keblén melengettem,
Oly édes volt pihennem oldalán,
Közben ezer csók hullt fejem bubjára,
Csókon növekedtem, sohse voltam árva.

Szemünk folyton távolban kóválygott,
Én akkor csöpp tudatlanka még,
De anyuka folyton édesen mosolygott,
És ő nyilván tudta is miért.
A délibábok mindig oly bolondok,
Csillog-villognak, úgy hogy szinte sért:
Szivesen laknak a Tisza vizén,
Mely oly lágy, oly puha, akár a remény.

És az a sok szárnyas, amely fenn himbál! –
Mondják, hogy olykor látogatóba
Vendég is jön és pontba ide talál,
Mintha csak ezeregyéjszakai szóra.
Mesék madara a híres kék madár,
Amely rejtelem, titok sok ezer év óta,
Mikor köszönt be csillogó-villogó csőre,
Soha senki se tudhatja előre.

S Ároktő ott bujkált a szemünk előtt,
A vizimalmok vigan kerepeltek,
A távol hol enyészett, hol újra nőtt,
S a vadludak a partokon legeltek.
Egyszer csak szemünk elérte a tetőt
És a színek még folyvást át- meg átvedlettek
S im felbukkan egy csolnak és rajta egy alak,
Egy dzsin vagy annál is hatalmasabb.

Mert olyat nem látni csak mesekönyvbe,
Perzsa legendák homlokzatán,
A Sahname rimeibe öntve,
Firdusi virágos kertjében talán.
Csolnak fenekén, mint a rab a börtönbe,
Négy evezős izzad buzgón, szaporán,
Mintha vasból volna kemény izma
És márványból a bagariacsizma.

S a csolnak visszazökken partot érve
S anyám odaront és sirva fakad,
Reáborul a dalia mellére, –
Egy lázas, izzó, hosszú pillanat.
Szinte fennhangon lüktet szivverése,
S az öreg kérdi: „Mirjám, a te fiad?”
S fejemre teszi két kezét megáldva,
Mint hajdan az ősöknél volt szokásba.

S az áldás megfogant és hatott tovább,
Kegyetlen, szörnyű, bűbájos erővel,
Hatott egy hosszú művészáleten át,
Mely félig izgalmas volt és félig dőre.
Mely hiu lázban emészti önmagát,
S hosszú árnyakat vetit előre.
Örök kétségek, lelki hányatások,
Eltörülhetetlen beékelt rovasok!

S érzem ez áldás keserű nyomát,
Még ma is életem alkonyatán.
S érezni fogom talán még odaát,
Tulnan is, ha már éj borult reám.
Ha parthoz ütődött a könnyű naszád
Fekete zászlóval fönn az árbocán,
Érezni fogom és tán meg is siratni,
Ha majd egyszer mindent itt kell hagyni.

A SIMPOSION

Ó Gorkij jöjj, hajótörtek költője,
A koldusnyomor a te muzsikád,
Előlegezz egy-két hangot belőle,
Nem lesz szegényebb, aki kölcsön ad.
Van sok, ki veled vetekszik erőre,
De a pizsokra olyan patinát,
Oly nemes rozsdát senki rá nem éget
Mint te; a pizsok felmagasztal téged.

Hogy hire kelt: im jő a vándor dalnok,
Összefutottak, a messze vidék;
Mert vannak láthatatlan mély harangok,
Szellő ingatja, konditják igék
S szólnak tovább, ha horpadóba hantod
S vándorsarud már rég elviseléd:
Ha vagy, magad, nem kapcsolódva másba,
És önmagától nőtt neved varázsa.

Összeverődtek, csupa kilököttek,
Kántor meg kosta, kápszáló diák,
Facérok, rongyosak, terü a rögnek,
De lángolók – hiába! páriák.
Hunyáskodó alázattal ödöngnek,
De szemtelen, az apraja kivált:
Fel udvarolni ide sereglének,
Hódolni a dal kóbor mesterének.

És szállingóznak mint bus felhőrongyok,
Csupa idéetlen, dult embercafat,
Arcukra írva, ki mennyit nyomorgott,
Sok keshedt, fáradt, elzüllött alak;
Homlokkal, melyen száz stigma borongott,
Amig vigyorg a leffentyüs ajak:
Nyomor meghívta a nyomort ebédre,
Van-e mulatság, mely evvel felérne?

Alacsony volt a ház és düledékeny,
Szuvas gerenda s ágas középén
És füstös, ronda, nyirkos – szinte szegény!
De palotának látja a szegény.
X-lábakon nagy asztal a közepén
És asztalon sok csorba cinedény,
És büz, homály, borgőz és szesz és lárma –
Éppen elég egy szombat délutánra.

Az asztalfőn reb Mayer Litvák trónol,
Szakálla hó és a szeme bogár,
Sosem elég – azt tartja – torbul, jóból,
Mozogni hé! – keringjen a pohár!
Előbb-utóbb – még mindig elég jókor –
Kiüti haj! kezünkbe a halál:
Csak élni, élni, amig benne tart!
Mig nem süritjük mink is az avart.

A hal! a hal! a zöldséges irgalmát!
Hol késik már az a diós csuka?
Minőt nem élvez se bosnyák, se dalmát –
Provánszból jött az édes szép csuda!
Nem evett ilyet – bármiként firtatják –
Nero, se Krisztus, se Caligula:
Ó áldott, áldott, hagyma-bő Provánsza
S ki az első diós csukát halásztá...

De hallga! csitt! mély orgonahang csendül,
Lehurrogom a késő unokát:
Hogy mersz pisszenni, ha szakálla rendül,
Amikor dalra gyújt a nagyapád?
Mi vagy te tacsó! hogy im szembe szemtül,
Feszíteni mersz, mint egy bakakabát?
Ó a szerénység nem e kor virága,
Menjünk tanulni Japánba, Kínába!...

RACHEL

(Töredék)

Reb Mayer Litvák a borába nézett,
Majd eltola a teli serleget:
„Szót fogad-e, ha hívom az ígézet,
Szabad-e hinom holt emlékeket?
Nem sirrálás-e, ha most felidézek
Fényt, ifjúságot, amely elveszett?
A boldogságról nem szól hosszú ének,
A legszebb úgy szép balga töredéknek.

Kis diák voltam, össze-vissza tán
Tizenöt éves, serdülő kamasz,
Fönn Szadagóra magas udvarán,
Mely a mennyektől már csak egy arasz;
Az írást bujtam későn és korán,
Ha ősz borult, ha nyílt a tavasz:
A szent pap árnyékában nőttem nagyra,
Mint kukorica tövében a hagyma.”

Mosoly pirkallott piros ajkaira
 S önguny játszott a széles, okos szájon:
 „Kaftánom kék volt, szandálom sima,
 A léptem könnyű, vakmerő az álom,
 Adatott nékem a szent Biblia
 S a próféták feltámadását látnom.
 Kicsit alamuszi, kicsit csintalan,
 Kicsit papos – ilyennek látom magam.
 Voltunk együtt jó háromszáz legények,
 Gólyák, rokkantak, gyökösek vegyest,
 Kik a szent Bibliára esküvének:
 Rókák között nem egy nemesi nyest,
 Nem egy rajongó, hívő, tiszta lélek,
 Aszkéta, kit nem nyügözhözhet a test,
 És közbe csirkefogó quantum satis,
 Ki azt se tudta, mi a kalamáris.
 Belőlünk telt a gárda, a nagy gárda,
 A szent pap örökéhes testőrsége,
 Vedlett subába, kaftán és talárba
 A mi hadunk övezte és kísérte,
 Estszürkületkor, hajnalhasadásra
 A Tilos Nevű szent színe elébe:
 Én a legkisebb, tudásra legkönnyebb,
 Hordtam utána a zsoltáros könyvet.
 ...És nőtt a szent pap virágos kertjében
 Egy világgraszoló csodapalánta.
 Szeme mint az ég ragyogó kedvében,
 Fiatal, öreg egyformán csodálta.
 Rachelnek hitták, mint ősanyánk régen,
 A jámbor szép pásztorvilágba’,
 Amikor nyáj után jártak-kelének,
 Kevesebb volt a gond és zengőbb volt az ének.
 Tizenhét évnek pírja, bája, hamva
 Hüvöslött arcán, egész természetén
 Ha Arioszt ma újra feltámadna,
 Ő tudná híven festeni, nem én.
 Nem tudom bizton, szőke volt-e barna?
 De édes volt, igazi költemény.
 Nem művirág, de rétek tüneménye,
 A szent pap drága, édes szemefénye.
 Öreg apjának gondját ő viselte,
 És istenfélő volt a kis anyátlan,
 A gyertyákat ő gyújtá péntek este,
 Az átöröklött drága szép brokátban,
 Ugy, amint egykor anyjától elleste
 Felhőtlen, boldog szép gyermekkorában,
 Mikor megnyílt a kincses háznak zára,
 Amit nem biznak soha senki másra.”

HALOTTSZÖKTETÉS

Hiradók jöttek, – rémlik, Adony alól: –
Valami jámbor a fűbe harapott,
A végzet ottan érte őt utól,
Hitte, élni megy s halálba ballagott.
A senki halottja, kiről törvény szól,
Hogy bűn, ha temetetlen ott hagyod:
Egy csűr alatt gyászolta önmagát,
Hogy pihenőt neki az anyaföld nem ad.

Mert hat láb földhöz, hol csontja megpihen,
Embernek, vadnak egyformán joga...
A vad ott keresi erdők mélyiben,
Ember magától rá nem bukkan soha.
Gyámoltalan féreg ő minden ízében,
Nincs állat a földön több oly ostoba,
Mert mikor Ur enyészetnek beszámol,
Azt se tudja megtenni magától.

Kell hozzá más, ki ágyát megvesse!
Sok hókusz-pókusz, dal, bucsuztató,
Olykor fáklyafény, ha leszáll az este,
Meg ima, mi hasznos lélekvonatató,
Mely fel a menny kapujáig vezesse,
Az a legbiztosabb szállásadó,
Legalább a papok váltig hirdetik,
Hogy ott minden tejfel fenekig.

Röviden: Felfordult egy szurtos legény,
Falú végén, a kertek alatt,
És elfelejtett fölkelni szegény,
Hitte szállás, hálás itt bátran szabad.
De a tanács nem nézte ám henyén,
S kimondta: az ügy ennyibe nem marad,
Temetkezésre nincsen meg a költség,
De elvinni innen sincsen lehetőség.

Mert jégverés kél a halott nyomába,
Ha más határba viszik tetemét,
Nincs szentebb, mint a csűrbe babonája
S jaj a merésznek, ki ellene vét.
Az ördög bibliája nem a kártya,
Nem a pénz, de sok-sok más egyéb:
De elsősorban tán a gyűlölet,
Mely rózsát, tüskét együve terem.

S a hir, mely sehol, sehol meg nem áll
És mondókáját szanaszét veri,
A Litvákra is hamar rátalál
S haragtól felduzzadnak erei.
A gyülekezetben nyomban feláll
S a harangot mindjárt félre is veri:
Hamar egy lovat, véreim, nekem,
Elhozom, ellopom, ha mondom, merem.

*

Sötét volt az éj, a gebe sánta,
Idegen az ut, tövises, lápos,
Büzös a vendég, hogy szinte megszánta,
S mind idegesebb alatta a táltos.
A kantáron egy erőset ránta,
Fölösen bár, mert eddig is csak mászott;
Aztán felrakta továbbítás végett
Maga elé a hivatlan vendéget.

S ügetett lassan be az éjszakába,
Kísérte az ebek vinnyogó kara,
Egész falunak felriadt kutyája,
Kehese, vénje, öreg s fiatala.
Soknak megbánta a fürtös bundája;
Hogy a vásárról le nem marada.
De hát mihaszna a késői bánat,
Ha szerte nyuzták jó prémes bundádat.

Majd lassan oszlott a nagy díszkiséret
És visszafordult mind hazafelé,
Csak egy csökönyös átalkodott féreg,
Egy rühös kuvasz nem egyezett belé.
Sarkon követte, a nyomába lépett
És bátran körülcsaholni meré,
Ez Démon, gondolá, s remegni kezdett:
Démonok voltak s mindörökké lesznek.

Kisütött a hold s most ügettek ketten:
Két éjjeli, éjféli vándorlovag:
A hold a gyorsan siető felleghben
S az ember lenn, hajszolva a lovat.
Erről a halott, ki többé meg sem szeppen,
Ha tudott is, nem tudott sokat:
Ha az a csepp szív megszűnik kopogni,
Mindenhez könnyen hozzá is tud szokni.

Ment nádon, éren, sikon és lápon,
Nem válogatva ösvényt, utakat.
Ha utját állta pocsolya vagy zátony,
Csak ment, mint vadász, ha üzi a vadat.
Ámde a gebe, jóval gyengébb lábon
Már rég megunta a nagy marsokat.
Az élőnél a holtak nehezebbek
És a lovacska ingadozni kezdett.

Ekkor a Litvák maga-biztatóra
(Az ember sohse tudja, mire jó),
Rágyujtott szép hangos énekszóra,
Félig imádság, félig sirató,
Mit koptatnak már ezer évek óta,
De hiába, el nem koptatható,
Az éj csendjébe beleolvadt, lágyan
Egy édes, bánatos melódiában.

S a lép megszólalt: egy, meg kettő, három...
Lovacska! adsza patkóvasadat!
Ha megfogom, többé el se bocsátom,
Leszedem rólad, ha törik, szakad.
Szürke ködök bomlottak a határon,
Félelmetes, kísértő zord hadak:
A pokol küldte, az éj befogadta,
Ránehezedett előre, halottra.

Kelet felől fehér sáv pitymallott,
Mikor ló és lovas végre hazaért,
A Litvák haragja lassan lezajlott
S a jó istenre háritá a babért.
Nem volt itt több: egyetlen kárvallott,
Sőt sajnálni lehetett szegényt:
Mikor a holtat levették róla,
Már nem is volt több mondani valója.

Szegény párája csak elnyújtózott
Egy kukkot se szólt, fübe harapott,
Nem vádolt senkit, nem rugdalózott,
Gondolta, jó, ki ide eljutott.
A gyülekezet, mint ilyenkor szokott,
Mindjárt reggeli imába fogott,
Szijakat csavart a balkarjára
És istent hívta ájtatos imára.

Ámen, ámen! Dicsértessék az ur!
A többit már könyv nélkül tudjátok.
Kifényesedett fenn a kék azúr
S égiek fogadták az imádságot.
Litvák elméje más irányba fűr,
Hamar egy kis ital után látott,
Mert éhomra se angyalok, se szentek
Ájtatos szent éneket nem zengnek.

Lehet, e témára még visszatérek,
De egyelőre csend és hallgatás!
Idővel folytatom, ha még ráérek,
Ha én nem, talán majd folytatja más.
Föltéve, hogy folytatni közérdek
S fogott rajtatok költői varázs
S a régi erőből marad valami,
Mit érdemes még elsóhajtani.

UTOLSÓ ÉNEK

Találkoztak a szikes fenyéren,
A homoktenger kellő közepén,
A Litvák galambbősz fehéren
És Bolond Istók, az andalgó legény.
Sarkantyuja pendül nyomon-lépten:
Egy újra feltámadt ponyvaregény:
Találkoztak, szóba keveredtek,
Egyik se volt se pap, se eretnek.

Hova? Honnan? Ide-oda szállott,
Gyorsan peregve kérdés, felelet.
Inkább a szem beszélt s ajkat váltott,
Szökellve gyorsan, amint lehetett.
Nem voltak ők se ellen, se barátok,
Se hus, se vér, csak képzelt képletek;
De a Litvák, ki győzte nyelvvel,
A felelettel hamarabb készült el.

Honnan jövök? A végtelen időkből,
Sűrű ködök lepik az utamat,
Mindig ott voltam, hol friss élet pezsdül,
Mindig csak türt, de bátor és szabad.
Mindenütt ott, hol népek sorsa eldül
S a halál örök folyama szakad.
A mártir-máglya nem riasztott vissza,
Se cirkusz-porond, mely véremet issza.

Honnan jövök? Az önáltatásból,
Hogy nélkülem nincs élet, se világ,
S mégis igaz, bár milliók vádja vádol
S gunyolja a rongyos, furcsa daliát.
Kírók nagy eszmék s tettek sora számol,
Betüzzétek csak jól a históriát:
Én – én vagyok, bármennyire tapostak,
Az idők mindig mind tisztábbra mostak.

Már voltam, mikor Bál volt az egyisten
 S tüzes kemence törvényes halál,
 De titkon mindig Jehovában hittem,
 Kit csipkebokorban a hívó talál.
 Egy világ bűnét vállamon cipeltem,
 Amit szenvedtem, megtorlatlan áll.
 A türni-tudás volt ősi erényem,
 Szégyelje más, piruljon más értem.

Mikor Neró a kanócot dobta,
 Reám fogták, én türtem hallgatag,
 Róma pernyéje álmomat meglopta
 És nekem moccannom sem volt szabad.
 Lányékból mártirokat ontva
 Egy új hatalmas istenség szakadt,
 Kevésbé zord, de lágyabb, tetszetőbb,
 Mint kit imádtak a megkövezők.

S hogy Hispániából is kiteszékeltek,
 Hajónk megfurta a szent szeretet,
 Sietős volt: még annyit se engedtek,
 Hogy elmondhassam: Megyek már, megyek!
 Ó csuda: köpni hogy tudnak a szentek,
 Akár a göboly, a mérges legyek.
 Nekem már a köpésük se ártott,
 Élek, vagyok; ime magad látod.

A sárga foltot annyira megszoktam,
 Nem igen izgat, már fel sem veszem.
 Pedig rám fogják: már csecsszopó koromban
 Tulérzékeny volt a természetem.
 És azt is, hogy amim van, mind loptam –
 Haj, haj! Segíteni nem lehet ezen.
 Korok jönnek és korok ismét mennek,
 Ez így marad és változást nem szenved.

És most is rám jár az idők rudja,
 Üznek, gyilkolnak, amint már szokás,
 Hányadszor, hányszor, csak az Isten tudja,
 Külön Istenünk, ki ránk vigyáz.
 Sokan vagyunk, az erőnkől hát futja,
 Nemzeti színünk a fekete gyász.
 S a halottas ing – duplán biztosabb...
 De erről a hallgatás többet mond – sokat.

És Bolond Istók rápirít az aggra:
 Hagyd abba, öreg: a bolond én vagyok!
 Egymást szapulni háládatlan babra,
 Neked mindenben igazat adok.
 Lásd, van aki mindig bevág a hatra,
 Bár az esélyek nem mindig nagyok:
 Gusztus dolga minden e világon,
 Hol lépten-nyomon fenyeget a zátony...

E pillanatban vad forgószél támadt
Fekete színt adva a világnak,
Hol egyre szaporodnak a romok.
S nem mindig azok győznek, akik bátrak,
De sűrűbben az, aki nem konok.
Felkapta és ragadta magasba,
Akit talált, az vágódott hasra.

Én magam is. – Bevallani nem átlom,
Hiába nyomoritám lantomat,
Amit terveztem, ime szánom-bánom,
Belőle nem sok biztató maradt.
Az egész talán nem több: ákom-bákom!
Hagytam, a toll szaladjon, hol szalad,
Apolló apám megbocsátja nékem,
Hogyha itt-ott talán félreléptem.